

Ukraine war and patterns of interdependence in China's relations with Russia and U.S.A

Hossein Noroozi

Assistant Professor, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding author).

norooziutir@ut.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Sorour Souri

MA in international relations, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

soroursouriofficial@gmail.com

 0000-0000-0000-0000

Abstract

Occurring the war among Russia and Ukraine, not only the world all has faced a serious crisis, but also the relations between great powers, the U.S., Russia and China have entered a new phase since February 24, 2022. The question being examined in this paper is that “how and upon what considerations has China managed its approach to both the war in Ukraine and the relations with the US-Russia axis from February to September 2022?”. The answer is “China's attitude to the aforementioned issue is preferably based on the logic of two-dimensional interdependence (China-US and China-Russia) along with the soft management of the political balance during that period of time”. With descriptive-analytical method, the essay shows China's policy in regard to this crisis in the given few months has been concentrated on the continuation of economic growth and stabilization of the emergence, preserving the economic cooperation systems with the United States of America, continuing cooperation and coordination with Russia, as well as pacifying the political tense atmosphere in favor of Russia in order not to impair the international political balance.

Keywords: China, Ukraine war, Russia, United States of America, Two-dimensional interdependence, global political balance.

E-ISSN: 2588-6541 / Center for Strategic Research / Quarterly of Foreign Relations

Quarterly of Foreign Relations is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 10.22034/FR.2023.369285.1322

جنگ اوکراین و الگوهای وابستگی متقابل در روابط چین با روسیه و آمریکا

حسین نوروزی

استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

norooziutir@ut.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

سرور سوری

دانش‌آموخته روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

soroursouriofficial@gmail.com

 0000-0000-0000-0000

چکیده

با وقوع جنگ بین روسیه و اوکراین از ۲۴ فوریه ۲۰۲۲، نه تنها کل جهان وارد بحران مهمی شده است، بلکه روابط سه قدرت بزرگ یعنی آمریکا، روسیه و چین هم وارد فاز جدیدی شده است. این مقاله در صدد بررسی این پرسش است که: «رویکرد چین به جنگ اوکراین و روابط آن با دو محور آمریکا - روسیه (از فوریه تا سپتامبر ۲۰۲۲) ترجیحاً بر مبنای چه منطق و ملاحظه‌هایی مدیریت شده است؟». پاسخ اولیه این است که: «رویکرد چین به جنگ اوکراین و روابط با دو محور آمریکا - روسیه در این مقطع، ترجیحاً بر مبنای منطق وابستگی متقابل دو ساحتی (چین - آمریکا و چین - روسیه) همراه با مدیریت نرم موازنه سیاسی دنبال شده است». این مقاله با روش تحلیلی انجام شده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که نگرش و سیاست چین در راستای این بحران در دوره مورد نظر معطوف به احتیاط در تداوم رشد اقتصادی و تثبیت ظهور؛ حفظ نظام‌های همکاری اقتصادی با ایالات متحده آمریکا؛ تداوم همکاری و هماهنگی با روسیه و در نهایت آرام کردن فضای متشنج سیاسی به نفع روسیه جهت برهم‌نخوردن موازنه سیاسی بین‌المللی متمرکز شده است.

کلیدواژه‌ها: چین، جنگ اوکراین، روسیه، ایالات متحده آمریکا، وابستگی متقابل دو ساحتی، توازن سیاسی جهانی.

مقدمه و بیان مسئله

تنش‌ها و تعارض‌های روسیه با اوکراین بخشی از تعارض‌های کلان روسیه با غرب است. در سال‌های گذشته الحاق کریمه ناشی از فشار غرب، واکنش مبتنی بر قدرت تقابل روسیه و نشانه‌ای از تضعیف اروپا و آمریکا بود. در ادامه این تعارض‌ها، سیاست‌ها و اقدام‌های تحریک‌آمیز اوکراین و حامیان غربی آن یعنی آمریکا و سایرین درباره گسترش ناتو و تحت فشار گذاشتن روسیه، یک بحران بین‌المللی تمام‌عیار و جدیدی را آفرید. این جنگ در واقع، زورآزمایی آمریکا با روسیه است تا موقعیت جدید بین‌المللی و معادله‌های ژئوپلیتیک را بیشتر کنترل کند. رویکرد و اقدام‌های آمریکا نسبت و روسیه، بخشی از کشوقوس‌های جدید بین‌المللی برای بازسازی هندسه قدرت جهانی است. این روند از تحولات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ شکل و محتوای جدیدی به سیاست این قدرت‌های بزرگ بخشیده است. منازعات روسیه با گرجستان، الحاق کریمه و تحولات منطقه‌ای دیگر، نتیجه ابتکار عمل‌های آمریکا با روسیه را ثمربخش جلوه نمی‌داد. چین هم بخش دیگری از سیاست‌های نظارت و کنترل آمریکا را به خود اختصاص داده است. باری، بحران اوکراین و رویکرد چین به این موضوع دقیقاً به محاسبات سه‌جانبه و چندمعدله‌ای تبدیل شده است.

حمله روسیه به اوکراین (در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲) در شرایطی که شی و پوتین، چند روز پیش از آن، در بیانیه مشترک ۴ فوریه از مشارکت نامحدود سخن گفته بودند، انتظار حمایت گسترده چین را از روسیه به وجود آورد. با این حال، پکن، تمامیت ارضی اوکراین را محترم شمرده و از سوی دیگر، نگرانی‌های امنیتی روسیه را در زمینه گسترش ناتو مشروع اعلام کرد. از آغاز جنگ اوکراین و طی ماه‌های پس از آن تاکنون، روابط تجاری دو کشور در زمینه واردات انرژی چین رشد چشمگیری داشته و در حوزه صادرات، جریان کالاهای فناورانه این کشور به روسیه رو به کاهش بوده است. برخی از شرکت‌های چینی فعال در روسیه، فعالیت خود را محدود کرده یا به حالت تعلیق درآورده‌اند و چین از پاسخ مثبت به درخواست‌های روسیه جهت تأمین تجهیزات نظامی مورد نیاز کشورش در جنگ با اوکراین، خودداری کرده است (Gontmakher, 2022).

با این وصف مقدماتی، پرسش مقاله این است که: «رویکرد چین به جنگ

اوکراین و روابط آن با دو محور آمریکا - روسیه (از فوریه تا سپتامبر ۲۰۲۲) ترجیحاً بر مبنای چه منطق و ملاحظه‌هایی مدیریت شده است؟». پاسخ اولیه این است که: «رویکرد چین به جنگ اوکراین و روابط با دو محور آمریکا - روسیه در این مقطع، ترجیحاً بر مبنای منطق وابستگی متقابل دو ساحتی (چین - آمریکا و چین - روسیه) همراه با مدیریت نرم موازنه سیاسی دنبال شده است». پژوهش پیش‌رو، به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. سازماندهی مطالب به این شکل است که پس از مرور ادبیات موضوع، اهمیت ابعاد وابستگی متقابل چین و آمریکا به‌عنوان عامل اثرگذار اولیه و سپس تأثیر موقعیت روسیه به‌عنوان عامل اثرگذار تکمیلی و سپس مواضع چین طی جنگ مذکور مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۱. ادبیات موضوع

رابرت ساتر^۱ (۲۰۱۸) گسترش روابط چین و روسیه را فرصتی برای گسترش نفوذ دو کشور به ضرر آمریکا می‌داند و تأکید او بر تبعات این همکاری برای ایالات متحده است که از آن با عنوان «چالش» نام می‌برد. هنوز رویکرد واحدی برای مواجهه با این چالش اتخاذ نشده است. نه برای برخورد جامع آمریکا از طریق اعمال فشار نظامی و اقتصادی با این همکاری چین و روسیه، توافقی صورت گرفته و نه برای عقب‌نشینی آمریکا از مناطق تحت نفوذ آن دو کشور و ایجاد یک نظم بین‌المللی جدید، اقدامی صورت می‌گیرد. یوجین رومر (۲۰۱۷) رژیم و سیاست‌های داخلی حاکم بر روسیه را یکی از مؤلفه‌های اختلاف در روابط این کشور با غرب و یکی از عوامل کلیدی در روابط راهبردی این کشور با چین می‌داند و تداوم این سطح از روابط دو کشور را منوط به تداوم سیاست‌های داخلی کنونی روسیه برمی‌شمرد. از سوی دیگر، هر گونه تلاش آمریکا را برای تضعیف روسیه و انفصال در روابط آن با چین و در نهایت تضعیف چین، محکوم به شکست می‌داند. سوزان اکسنستیرنا^۲ و همکاران (۲۰۱۵) به‌صورت ضمنی در کتابشان گستره روابط چین و روسیه را از موضع روسیه می‌نگرند و علی‌رغم نقاط مشترکی که در روابط دو کشور وجود دارد، از آنجاکه قسمت اعظم روابط روسیه را با غرب می‌دانند، تداوم تمرکز این کشور را بر روابطش با چین در بلندمدت، دور از انتظار ارزیابی می‌کنند؛ چراکه با وجود شباهت این دو کشور در نظام‌های سیاسی داخلی، آنها رویکردهای متفاوتی را در عرصه خارجی چه در حوزه سیاسی و چه اقتصادی دنبال

1. Robert Sutter

2. Susanne Oxenstierna

می‌کنند و سیاست تجارت باز چین در کنار تلاشش برای معرفی خود به‌عنوان یک قدرت صلح‌طلب، آن را به کشوری جذاب‌تر برای دیگر دولت‌ها تبدیل می‌کند؛ که این امر در کنار رشد اقتصادی مداوم این کشور و افزایش قدرت، آن را به رقیبی برای روسیه بدل خواهد کرد؛ بنابراین، برخی زمینه‌های مورد اختلاف چین با آمریکا، از جمله جنوب آسیا، اهرم مفیدی برای روسیه در جهت برقراری موازنه با چین محسوب می‌شود. جاناتان هیلمن (۲۰۲۰) معتقد است علی‌رغم وجود روابط در حوزه‌های مختلف و اقدام‌های دو کشور در راستای افزایش مشارکت راهبردها، برخی موانع ساختاری، در عمق‌بخشی به این رابطه، محدودیت ایجاد می‌کند. وی این موانع را در داخل دو کشور شناسایی می‌کند که در حوزه اقتصاد به نگرانی پوتین از تبعات افزایش یکپارچگی اقتصادی، در حوزه مردمی به تفاوت‌های عمیق فرهنگی دو کشور، در حوزه سرمایه‌گذاری به زیرساخت‌های ضعیف روسیه و در حوزه ارتباطات و همچنین زیرساخت‌های دیجیتال، به نگرانی هر دو کشور از انتقال فناوری مربوط می‌شود. درنهایت پیشنهاد او به ایالات متحده، یافتن گزینه‌ای جایگزین برای روابط، به جای این دو کشور است. مسیمیلیانو ترنتین^۱ (۲۰۱۹) به بررسی مواضع چین و روسیه در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا پس از جنگ سرد می‌پردازد و قیام‌های عربی را در سال ۲۰۱۱ به‌عنوان یک شاخص کلیدی در گسترش همکاری این دو کشور در منطقه مذکور می‌داند که هر یک با توجه به ظرفیت‌های خود، یعنی روسیه با مداخله سیاسی و نظامی، و چین با گسترش سرمایه‌گذاری در بخش انرژی، فناوری و تجهیزات نظامی در این کشورها، در راستای تغییر در مواضع کشورهای منطقه در روابط بین‌الملل گام برداشته‌اند. ایرین ترویان^۲ و همکارانش (۲۰۲۰) اگرچه در عنوان به سرمایه‌گذاری‌های دو کشور در چهارچوب «طرح حلقه و جاده» می‌پردازد، اما توافق‌های دو کشور در مجامع بین‌المللی «حلقه و جاده» را شرح می‌دهد که عموماً طرح‌های مشترک، از طریق صندوق سرمایه‌گذاری روسیه و چین صورت می‌گیرد. علی‌رغم تنوع بالای زمینه‌های همکاری سرمایه‌گذاری اعلانی، چین بیشتر سرمایه‌گذاری خود را در زمینه‌های انرژی، معدن، جنگلداری، ساخت‌وساز، حمل‌ونقل و زیرساخت‌های برق روسیه متمرکز کرده است. الکساندر کورولف (۲۰۱۶) روابط چین و روسیه را در دو حوزه متفاوت و با دو رویکرد مختلف نشان می‌دهد، درحالی‌که در سطح سیستمی، دو کشور درصدد موازنه‌سازی با ایالات متحده هستند، اما در سطح ملی و منطقه‌ای، تفاوت‌های

1. Massimiliano Trentin

2. Irin Troyan

موجود در منافع آنها با استفاده از پوشش ریسک^۱ تحلیل می‌شود که با سیاست‌های متفاوت آنها در دریای چین جنوبی، آسیای مرکزی و قطب شمال قابلیت تطبیق دارد. الکساندر کورولف و ولادیمیر پورتیاکوف^۲ (۲۰۱۹) با استفاده از چهارچوب واقع‌گرایی نوکلاسیک، به بررسی واکنش‌های چین و روسیه به بحران فقفاز، بحران اوکراین ۲۰۱۴ و مناقشه‌های دریای چین جنوبی می‌پردازند. علاوه بر متغیر سطح سیستم، متغیرهای سطح واحد را در سیاست خارجی دو کشور مؤثر می‌دانند که همزمان الگویی از حمایت و کناره‌گیری را در رفتار این کشورها نسبت به یکدیگر نشان می‌دهد که مانع از اعلام موضع آشکار آنها نسبت به یکدیگر می‌گردد. برایان کارلسون (۲۰۲۲) در نتیجه حمله روسیه به اوکراین و تداوم حمایت چین از روسیه، احتمال ایجاد دو بلوک رقیب را بیان می‌کند. با توجه به وقوع جنگ اوکراین از یک‌سو و جریان روابط و مناسبات بین کشورها از سوی دیگر، توجه آمریکا از اقدام‌های چین در آسیا منحرف شده است. با عنایت به رویکرد بازدارندگی، وی نیاز به حضور بازدارنده آمریکا را در قالب‌هایی چون کواد، اوکاس و افزایش حضور دریایی اروپا در غرب اقیانوس آرام ضروری می‌داند. چن و باو^۳ (۲۰۲۲) با رویکردی تاریخی به تجارت خارجی چین و روسیه از آغاز روابط سیاسی دو کشور می‌پردازند که در قرن ۲۱ با گسترش حجم روابط تجاری دو کشور، طرح‌های اقتصادی مشترک همچون طرح حلقه و جاده و همکاری اقتصادی اوراسیا، همکاری‌های دو کشور وارد مرحله جدیدی شده که لازم است این روابط اقتصادی سنتی به سطح راهبردی در تعامل‌های دو کشور ارتقا یابد. ساپماز^۴ (۲۰۲۲) ضمن اشاره به پیشینه روابط چین و روسیه و همکاری‌های نظامی که دو کشور با یکدیگر دارند، حمله روسیه به اوکراین و درگیری با نیروهای ناتو را زمینه‌ای برای بررسی این مسئله قرار می‌دهد که جنگ اوکراین مقدمه‌ساز ائتلاف نظامی چین و روسیه می‌شود یا خیر؟ کافرونی^۵ و همکاران (۲۰۲۲) در بخشی از پژوهش خود، رقابت قدرت‌های بزرگ چین و آمریکا را برای سلطه بر اقتصاد جهانی یکی از عوامل زمینه‌ساز جنگ اوکراین عنوان می‌کنند؛ البته تأکید آنها بر افزایش قدرت چین در حوزه سرمایه‌گذاری‌های خارجی، ذخایر ارزی و حوزه‌های اقتصادی کلان و تلاش ایالات متحده در جهت حفظ سلطه با اتحاد مجدد ناتو و ایجاد نگرانی

1. Hedging

2. Vladimir Portyakov

3. Jinling Chen & Zhongyi Bao

4. Sapmaz

5. Cafruny

جهانی نسبت به روسیه می‌باشد. ناگی و بنگ^۱ (۲۰۲۲) به بررسی تأثیر جنگ اوکراین و روسیه بر نظم بین‌المللی موجود می‌پردازند و با توجه به حضور آمریکا در منطقه آسیا - اقیانوس آرام و اتحادیه‌هایی که این کشور با دولت‌های آسیای جنوبی و جنوب شرقی دارد، اثر این جنگ را در حوزه ژئوپلیتیکی چین، تداوم نظم بین‌المللی غربی می‌دانند. ویتنر^۲ (۲۰۲۲) نیاز به یک نظام امنیت بین‌المللی تحت لوای سازمان ملل متحد را عاملی حیاتی در راستای ممانعت از منازعه‌هایی همچون جنگ اوکراین در آینده بیان می‌کند و نظام امنیت بین‌المللی موجود را که تحت تأثیر شورای امنیت سازمان ملل و به‌ویژه قدرتهای دارای حق وتو است عنصری جانبدارانه و در راستای منافع هر یک از پنج دولت می‌داند که ناکارآمدی آن آشکار است. آکتورک^۳ (۲۰۲۲) به شرایط قبل از حمله روسیه به اوکراین و نگرانی‌ها در رابطه با ظهور چین و رقابت آمریکا و چین و تأکید دولت‌های اوپاما، ترامپ و بایدن بر چرخش به سمت آسیا اشاره می‌کند. سپس با جنگ اوکراین به بررسی این مسئله می‌پردازد که با وجود اتفاق اخیر، آمریکا و غرب، همچنان مهار چین را در اولویت قرار داده‌اند که شاهد آن، اعلام موضع ایالات متحده در صورت حمله چین به تایوان است.

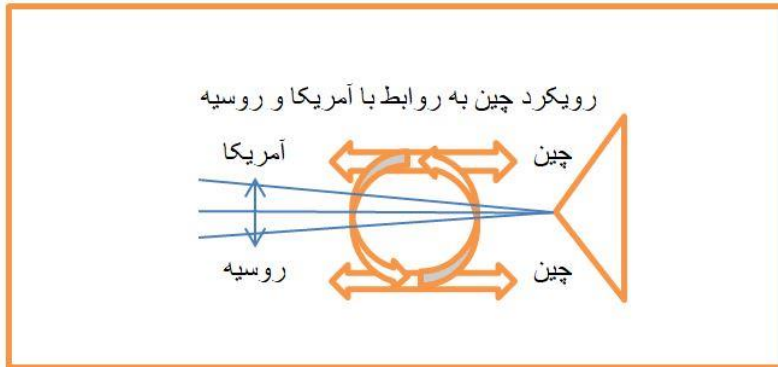
در برابر این ملاحظه‌ها، باید گفت که چین در این فضای بحرانی، روابط خود را در قالب دو الگوی مختلف از وابستگی متقابل می‌بیند. از یک‌طرف یک مدل وابستگی متقابل اقتصادی نامتقارن با ایالات آمریکا دارد که اهمیت حیاتی و کلیدی برای تداوم سیاست‌های اقتصادی چین دارند. این وضعیت موقعیت آسیب‌پذیرتری برای چین به‌وجود آورده است که در موضوع‌های تجارت، سرمایه‌گذاری، مناسبات پولی، ارتباطات علمی و انتقال فناوری نمی‌خواهد از مزایای آن دچار گسست شود. همکاری با نهادها و شرکت‌های مختلف غربی و به‌ویژه آمریکایی تا سال‌های قابل پیش‌بینی یک نیاز مبرم برای چین است. از طرف دیگر، میان چین و روسیه هم روابط مبتنی بر وابستگی متقابل دیگری برقرار است. روابط اقتصادی، تجاری و انرژی همراه با مبادلات نظامی و امنیتی هم جایگاه مهمی دارند؛ بنابراین، چین نمی‌تواند یک‌طرفه و بدون توجه به ملاحظه‌ها و حساسیت‌های موازنه سیاسی فکر و اقدام کند. نگاه چین جامع، راهبردی و امتدادی است که در بستر تحول نظام بین‌الملل قابل بررسی است. وابستگی متقابل در بطن خود همزمان دو وجه قدرتی و نیز وجه

1. Nagy & Beng

2. Wittner

3. Akturk

آسیب‌پذیری را دارد. الگوی رفتاری چین بین آمریکا و روسیه ناگزیر از موازنه‌گرایی هوشمندانه است، تا با نوسان‌گیری مختصر، از توازن کلی حفاظت کند؛ البته به شرطی که از طرف آمریکا چالش‌ها و اتفاق‌های غیرمترقبه دیگری شکل نگیرد که رفتار روسیه و چین می‌تواند به الگوی دیگری تبدیل شود.

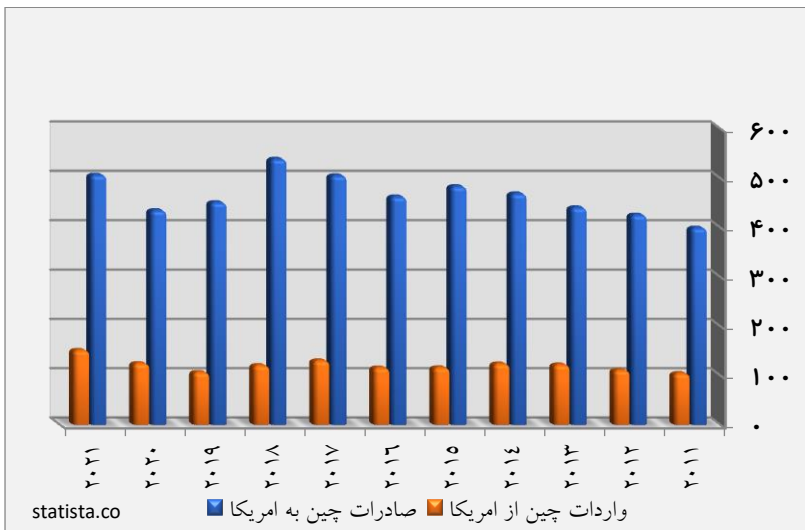

شکل (۱): رویکرد چین به روابط با آمریکا و روسیه

۲. وابستگی متقابل نامتقارن چین با آمریکا

همواره در طول تاریخ، در رابطه با مزایا و معایب تجارت خارجی بحث شده است. مونتسکیو با بیان اینکه «اثر طبیعی تجارت منجر به صلح می‌شود» در واقع مدعی بود دو کشوری که با هم تجارت می‌کنند به یکدیگر وابسته می‌شوند و همه اتحادیه‌ها بر اساس نیازهای متقابل شکل می‌گیرند (Howse, 2006, p. 694). درعین حال که برای بسیاری، تجارت راهی به سوی صلح و رفاه میان مردم است، برای برخی دیگر، تجارت، عاملی در جهت فقر و تنش بین ملت‌ها تلقی می‌شود. از سوی دیگر، عده‌ای، تجارت را عامل مؤثر در تصمیم رهبان، برای مداخله در، یا ممانعت از منازعه نمی‌دانند (Barbieri, 1996, p. 30). در مجموع، سوابق تاریخی نشان داده است که وابستگی متقابل به خودی خود ضامن کافی برای صلح نیست و بنابراین نباید در مورد وابستگی متقابل اغراق کرد. با این حال، تا زمانی که تجارت، به ابزاری برای تهدید منافع حیاتی بدل نگردد و انتظارات مثبت از محیط تجارت و سرمایه‌گذاری آینده باقی باشد، دلایلی وجود دارد که انتظار داشته باشیم کشورها تجارت را سودآورتر از منازعه بدانند (Pak & Leon, 2017, p. 23).

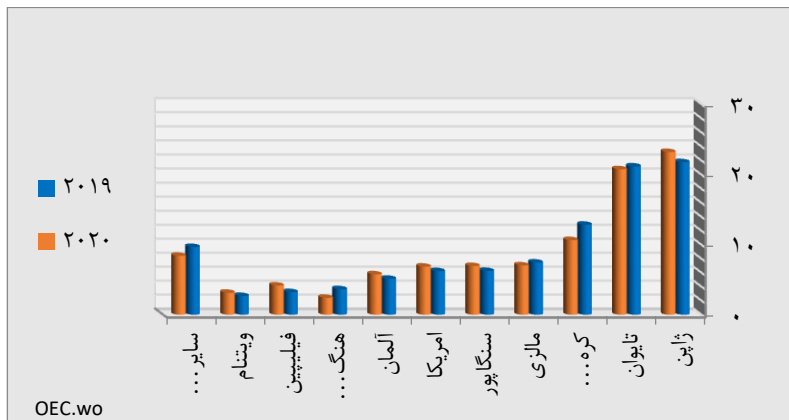
رشد اقتصادی ناشی از اصلاحات اقتصادی و در ادامه، پیوستن چین به سازمان تجارت جهانی، مناسبات تجاری این کشور را با دیگر دولت‌ها افزایش داد. به‌گونه‌ای که در سال‌های دهه ۲۰۰۰ با عبور از ژاپن و قرار گرفتن پس از ایالات متحده، چین به دومین اقتصاد بزرگ جهان تبدیل شده است. امروزه، آمریکا بزرگ‌ترین شریک تجاری چین است که بخش زیادی از کالاهای چینی را مصرف می‌کند و اگرچه به نسبت کالاهای کمتری را به چین صادر می‌کند، اما با توجه به فناوری بر بودن این اقلام از جمله: تجهیزات نیمه‌رساناها، در زمره محصولات حیاتی برای اقتصاد چین محسوب می‌شوند.

نمودار (۱): حجم روابط تجاری چین با آمریکا / میلیارد دلار

یکی از فعالیت‌های اقتصادی که ممکن است آثار امنیتی یا راهبردی ایجاد کند، نوآوری فناورانه است که با کاربرد دامن‌نظره علاوه بر تولید کالا، برای اهداف نظامی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حال حاضر، بسیاری از فناوری‌های نوظهور که انقلاب صنعتی چهارم را ترویج می‌کنند، مانند هوش مصنوعی، فناوری کوانتومی، هواپیماهای بدون سرنشین، رباتیک و شبکه‌های 5G، هم کاربرد نظامی و هم غیرنظامی دارند. در همین راستا دولت ترامپ، راهبرد «حیاط کوچک، حصار بلند» را اتخاذ کرد که عبارت از اجرای مقررات سختگیرانه در مورد فناوری‌های محدود و

به‌ویژه حساس بود (Gui, 2022, p. 60). فناوری تراشه‌ها^۱ و نیمه‌رساناها^۲، دقیقاً یکی از موارد وابستگی چین به آمریکا و کشورهای آسیای جنوب شرقی است؛ کشورهایی که عموماً متحدان آمریکا محسوب می‌شوند. آسیب‌پذیری شرکت‌های فناوری چینی مانند هوآوی و زد.تی.ای. در حوزه فناوری مذکور در برابر ایالات متحده، پکن را متقاعد کرده است تا وابستگی چین به واردات نیمه‌رساناها را کاهش دهد، هزینه‌ای که اکنون از قیمت نفت خام فراتر رفته است.

نمودار (۲): کشورهای اصلی تأمین‌کننده نیمه‌رساناها به چین

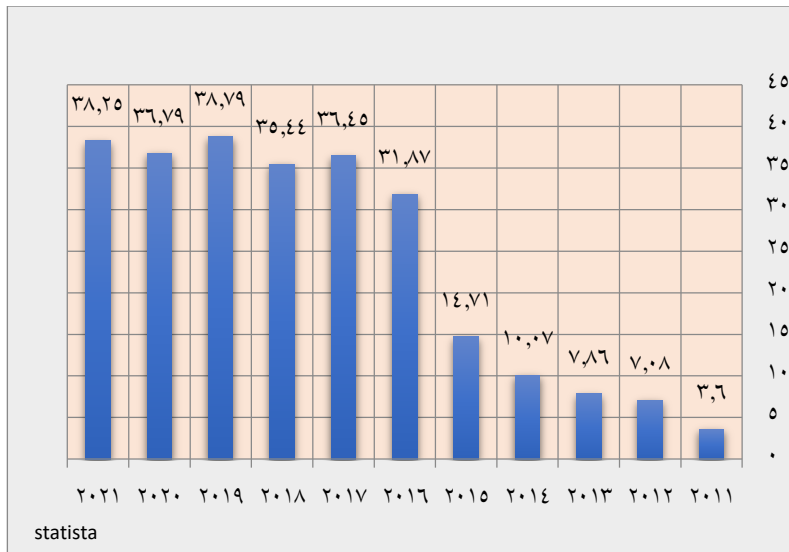
حال آنکه، افزایش تقاضا برای لوازم الکترونیکی خانگی از زمان همه‌گیری کووید-۱۹، ممنوعیت فروش تراشه و نیمه‌رساناها به شرکت هوآوی از سوی آمریکا از سال ۲۰۱۸، چین را بیش‌ازپیش با چالش تأمین مواجه کرده و اختلال در زنجیره تأمین این فناوری با شروع جنگ اوکراین، هزینه واردات این کالاها را به‌شدت افزایش داده است. برخی بدون شک مزایای ادامه وابستگی متقابل را در قالب رشد اقتصادی بالاتر، انتشار فناوری، کسب دانش و در نتیجه اهرم فشار می‌دانند. با این حال، دیگرانی که در حال حاضر در حال صعود هستند، این مزایا را می‌شناسند، اما از آسیب‌پذیری و وابستگی چین به ایالات متحده و سایر کشورها، به‌ویژه در رابطه با فناوری‌های پیشرفته و اجزای کلیدی مانند نیمه‌رساناها، نگران هستند. (Magnus, 2020, p. 5-6). ایالات متحده تنها ۱۲ درصد از ظرفیت تولید تراشه جهانی را در اختیار دارد و برای افزایش ظرفیت تولید، صنعت نیمه‌رسانای ایالات متحده از سال ۲۰۲۱ نزدیک به ۸۰

1. Chip
2. semiconductor

میلیارد دلار سرمایه‌گذاری جدید اعلام کرده است. چین ۵ درصد از نیمه‌رساناهای جهان را تأمین می‌کند و این تراشه‌ها نسبت به تراشه‌های تولید شده توسط سایر کشورها کیفیت کمتری دارند. با این حال، این کشور بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نیمه‌رساناها است. به منظور افزایش خودکفایی، دولت چین سالانه حدود ۱۵ میلیارد دلار به صنعت تراشه خود یارانه می‌دهد. برای هر دو کشور و به ویژه چین، سال‌ها طول می‌کشد تا تولید داخلی نیمه‌رساناها به واقعیت تبدیل شود. چراکه، چین در بسیاری از زمینه‌های طراحی و تولید ضعیف است (Hsu, 2022).

نکته دوم، اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی است. در سال ۲۰۰۰، رهبران چین یک راهبرد جدید «جهانی شدن» را آغاز کردند که به دنبال تشویق شرکت‌های چینی (عمدتاً شرکت‌های دولتی) برای سرمایه‌گذاری در خارج از کشور بود. یکی از عوامل کلیدی این سرمایه‌گذاری، انباشت حجم بالایی از ذخایر ارزی چین است. به طور سنتی، سطح قابل توجهی از این ذخایر در دارایی‌های نسبتاً امن اما کم‌بازده مانند اوراق بهادار خزانه‌داری ایالات متحده سرمایه‌گذاری می‌شود. سرمایه‌گذاری در شرکت‌های خارجی یا خرید آنها به عنوان روشی برای شرکت‌های چینی برای دستیابی به فناوری، مهارت‌های مدیریتی و اغلب برندهای شناخته شده بین‌المللی مورد نیاز برای کمک به این شرکت‌ها برای رقابتی‌تر شدن در سطح جهانی محسوب می‌شود؛ به عنوان مثال، در آوریل ۲۰۰۵، شرکت رایانه‌ای چینی لنوو^۱، بخش رایانه‌های شخصی آی.بی.ام.^۲ را به قیمت ۱,۷۵ میلیارد دلار خریداری کرد. مؤسسه امریکن انترپرایز^۳، در پایگاه اطلاعات برای ردیابی سرمایه‌گذاری جهانی چین^۴، مقصدهای برتر کل سرمایه‌گذاری خارجی غیر از اوراق قرضه چینی از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۷ را ایالات متحده (۱۷۲,۷ میلیارد دلار)، استرالیا (۱۰۳,۷ میلیارد دلار)، بریتانیا (۷۵ میلیارد دلار)، برزیل (۶۱,۲ میلیارد دلار) و روسیه (۵۳,۸ میلیارد دلار) عنوان می‌کند (Morrison, 2019, p. 17). این سرمایه‌گذاری‌ها، اگرچه دستیابی چین را به فناوری افزایش داده است، اما این نگرانی را نیز همواره در پی داشته که در صورت منازعه با آمریکا، این کشور دسترسی چین به سرمایه و دارایی‌هایش در ایالات متحده را محدود یا بلوکه کند؛ تصمیمی که آمریکا با حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ نسبت به دارایی‌های این کشور در اروپا و آمریکا گرفت.

1. Lenovo
2. IBM Corporation
3. AEI
4. CGIT

نمودار (۳): سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین در آمریکا / میلیارد دلار

موضوع سوم، امور پولی و مالی است. دلار آمریکا محور اصلی اقتصاد جهانی است. وضعیتی که از نظر اقتصاددانان عموماً پس از جنگ جهانی دوم به وجود آمده است. اما بی‌ثباتی‌های مالی ایجاد شده توسط دلار و همچنین بحران مالی جهانی ۲۰۰۸، سبب تفکراتی درباره ایجاد ارزهای کلیدی جایگزین شد. یکی دیگر از عوامل اصلی که کشورها را به سمت این تفکر سوق داده، این بوده است که به دلیل وابستگی جهانی به دلار به عنوان ارز اصلی پرداخت‌ها، ایالات متحده این توانایی را دارد که دولت‌ها، شرکت‌ها و افراد خارجی را از دسترسی و استفاده از این ارز محروم کند (Norrlof, 2020, pp. 111, 112). برتری دلار در پرداخت‌های فرامرزی فشاری را که ایالات متحده می‌تواند از طریق اعمال تحریم‌های مالی اعمال کند افزایش می‌دهد؛ اقدام‌هایی که برای تأثیرگذاری بر رفتار یک فرد، شرکت یا دولت هدفمند از طریق محدود کردن دسترسی به نظام مالی طراحی شده است. هیچ مؤسسه مالی مشمول قوانین ایالات متحده، مجاز به معامله با یک فرد، شرکت یا هر نهاد دیگری که در فهرست تحریم خزانه‌داری قرار دارد، نیست. در واقع، تحریم‌های اولیه دسترسی هدف به دلار را قطع می‌کند، تحریم‌های ثانویه به خزانه‌داری اجازه می‌دهد تا دسترسی آن را به پرداخت‌های غیردلاری نیز با تهدید به قطع اشخاص ثالث از دلار، قطع کند (Norrlof, 2020, pp. 111, 124).

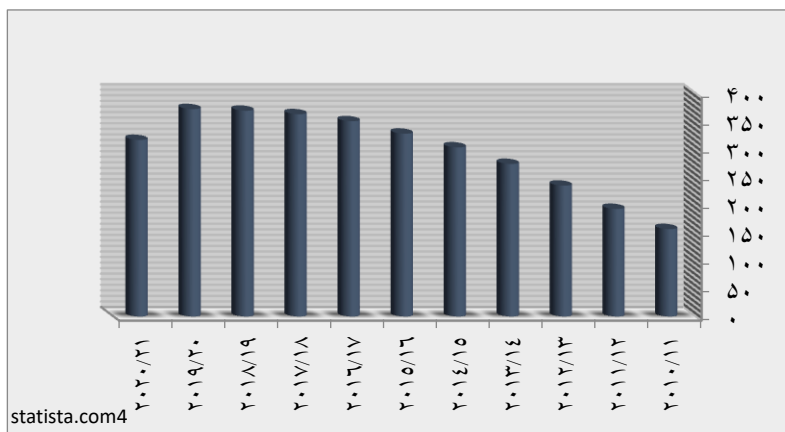
چین در ژوئیه ۲۰۰۹، استفاده از رنمینی^۱ را برای تسویه تجارت فرامرزی آغاز کرد که استفاده از آن روندی رو به رشد داشته است، اما، با وجود اینکه استفاده‌کنندگان شرکت‌های خارجی از رنمینی برای تسویه تجارت فرامرزی در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال گذشته افزایش یافت، آمار بیانگر رشد صرفاً ۲,۸ درصدی بود (Renminbi international report, 2021, p. 11). یکی از حوزه‌های بزرگی که چین از رنمینی استفاده می‌کند، مربوط به واردات نفت خام، یکی از عمده‌ترین بخش‌های وارداتی چین است که اطلاعات تارنمای بلومبرگ نشان می‌دهد در سال ۲۰۲۰، چین با رکورد ۵۴۲ میلیون تن، اقدام به واردات نفت خام کرد که حدود یک‌چهارم از ۲ میلیارد تن کل نفت خام تجارت جهانی است. تا اوایل ژوئن ۲۰۲۰، حجم قراردادهای نفت خام معامله‌شده در بورس بین‌المللی انرژی شانگهای که بر حسب رنمینی است، ۱۰,۵ درصد از حجم جهانی را به‌خود اختصاص داد (Renminbi international report, 2021, p. 12). از سوی دیگر، اگرچه ارزش جهانی رنمینی به‌عنوان ارز ذخیره، همواره در حال افزایش است و در سال ۲۰۲۱ به جایگاه چهارم صعود کرد، اما در عین حال، موقعیت بین‌المللی رنمینی در حال حاضر با اندازه اقتصاد چین مطابقت ندارد (Jing, 2022). مطمئناً، بانک‌های مرکزی بیشتری در حال حاضر از رنمینی برای ذخایر خود استفاده می‌کنند که نشان‌دهنده خوبی برای افزایش پذیرش این ارز است، اما، علی‌رغم اهمیت آشکار چین به‌عنوان یک قدرت اقتصادی جهانی، استفاده از رنمینی به‌عنوان یک ارز تجاری بین‌المللی هنوز بسیار کم است (Raes, 2019, p. 6). ایالات متحده با ۲۴,۴ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۲۱ بیشترین سهم را به‌خود اختصاص داد، در حالی که چین با ۱۷,۹ درصد در رتبه دوم قرار گرفت، اما بر اساس گزارش سوئیتف، دلار آمریکا نزدیک به ۴۰ درصد از پرداخت‌های جهانی در ژانویه را به‌خود اختصاص داد، در حالی که رنمینی ۳,۲ درصد بود (Jing, 2022). با توجه به این آمار، در حال حاضر، اخراج از سیستم پرداخت سوئیتف، عملاً اقتصاد چین را زمین‌گیر می‌کند که با توجه به داده‌های ارائه شده پیشین در زمینه روابط تجاری چین و آمریکا، هیچ کشوری در کوتاه‌مدت، قابلیت جایگزین شدن با آمریکا را برای چین ندارد.

موضوع چهارم هم ملاحظه‌های مربوط به علم و پژوهش است. نوآوری در دانشگاه‌های چین نسبتاً پایین است، قبولی در آزمون ورودی دانشگاه‌های برتر این

1. Renminbi (RMB)

کشور به شدت دشوار است و هزینه تحصیل در سال‌های اخیر افزایش یافته است؛ بنابراین، تعداد دانشجویانی که مایل به تحصیل در دانشگاه‌های خارج از چین به‌ویژه آمریکا هستند، افزایش یافته است. البته اکثر این دانشجویان برای شرایط شغلی به چین بازمی‌گردند (Chao & et al., 2017, p. 265)؛ برای مثال، در سال ۲۰۰۹، ارتش آزادی‌بخش خلق از دولت چین خواست تا برخی از دارایی‌های عظیم دلاری چین را بفروشد تا ایالات متحده را به دلیل فروش تسلیحات به تایوان مجازات کند. با این حال، بانک مرکزی چین خاطرنشان کرد که انجام این کار هزینه‌های زیادی را به چین تحمیل می‌کند. در نتیجه، دولت از فروش هلدینگ منصرف شد و در نهایت از بانک مرکزی حمایت کرد. به طور مشابه، در سناریوهایی که به حمله سایبری چین به شبکه برق ایالات متحده با تحمیل هزینه‌های زیاد بر اقتصاد این کشور اشاره می‌کند، وابستگی اقتصادی دو کشور به‌معنای آسیب‌پذیرانه برای چین نیز خواهد بود. هدف‌گیری دقیق اهداف اقتصادی جزئی ممکن است در غیاب واکنش تلافی‌جویانه، واکنش مستقیم زیادی ایجاد نکند، اما اهمیت فزاینده اینترنت برای رشد اقتصادی، انگیزه‌های عمومی برای خویشتن‌داری را افزایش می‌دهد. مشروعیت حزب کمونیست چین به شدت به رشد اقتصادی بستگی دارد و رشد اقتصادی چین به طور فزاینده‌ای به اینترنت بستگی دارد. نمونه‌های قبلی از رفتار چین نشان می‌دهد که سیاست‌گذاران وابستگی متقابل را در نظر می‌گیرند. البته همیشه به دلیل اشتباه محاسباتی انسان، درگیری امکان‌پذیر است. بیشتر رهبران اروپایی در سال ۱۹۱۴ و پیش از وقوع جنگ جهانی اول، به اشتباه یک جنگ کوتاه با هزینه‌های محدود را پیش‌بینی کردند. یک رابطه بازدارنده بین‌المللی مجموعه پیچیده‌ای از تعامل‌های مکرر بین سازمان‌های پیچیده است که همیشه بازیگران واحد نیستند. این بازیگران می‌توانند تصورات خود را در طول زمان به روش‌های غیرهمگن تنظیم کنند؛ همان‌طور که در روابط اقتصادی ایالات متحده و چین همچنین بوده است. بازدارندگی بر ابزارهای مختلفی استوار است: مجازات، انکار، گرفتاری و هنجارها. همان‌طور که رابرت اکسلرود در اثر کلاسیک خود در مورد همکاری خاطر نشان می‌کند، روابط تکراری می‌تواند سایه‌ای طولانی از آینده ایجاد کند که می‌تواند منجر به محدودیت مشارکتی در بازی‌های معمای زندانیان شود. وضعیت موجود را برهم‌نزد و ممکن است منافی در ثبات سیستمی ایجاد کند. البته وابستگی متقابل یک شمشیر دولبه است و درهم‌تنیدگی مهم‌ترین عامل بازدارندگی نیست، اما می‌توان به راحتی از این واقعیت چشم‌پوشی کرد که اگر با دقت به کار گرفته شود،

می‌تواند به بازدارندگی و ثبات نیز کمک کند. دو کشور تلاش می‌کنند انفکاک‌هایی را انجام دهند. پیش‌تر از این، نمونه‌هایی از تلاش‌های چین در این حوزه بیان شد. زنجیره‌های تأمین درهم‌تنیده‌اند و جداسازی کار آسانی نیست. نکته مهم این است که در قرن بیست‌ویکم، با رشد چین و البته برخی کشورهای دیگر، قدرت آمریکا در اقتصاد جهانی رو به افول گراییده، اما هنوز به قدری کاهش نیافته که سایر قدرت‌ها بدون در نظر گرفتن موقعیت این کشور، رفتار کنند. در برخورد با چین، به‌صورت ویژه، ایالات متحده کارت‌های مهم‌تری برای مدیریت بخش‌های رقابتی سنتی با چین دارد و نیازی نیست با جداسازی کامل در یک موقعیت و تبعات زیانباری که در پی خواهد داشت، به‌دنبال قطع کامل رابطه باشد (Nye, 2020, pp. 12,13,19). یکی از نمونه‌های بارز آن، حضور تعداد بسیار بالای دانشجویان چینی در دانشگاه‌های آمریکا است که به‌خاطر تأمین بخشی از به‌روزرسانی‌های علمی چین، نگرانی از اخراج آنها را، در صورت بروز اختلاف با ایالات متحده به ذهن رهبران پکن متبادر می‌کند و درمقابل، آمریکا در شرایط عادی، انگیزه‌ای برای نگرانی و در نتیجه تلاش برای جداسازی ندارد.

نمودار (۴): تعداد دانشجویان چین در دانشگاه‌های آمریکا / هزار نفر

۳. مواضع و سیاست چین در قبال جنگ اوکراین تا اواخر اوت ۲۰۲۲

رویکرد چین نسبت به روسیه و سطح روابطش با این کشور از آغاز حمله روسیه به اوکراین در چند محور قابل تأمل است که نقاط برجسته و اولویت‌دار در سیاست خارجی مقام‌های پکن را منعکس می‌کند. با حمله روسیه به اوکراین در تاریخ ۲۴

فوریه ۲۰۲۲، وانگ وی، وزیر امور خارجه چین، در تماس تلفنی با سرگئی لاوروف، همتای روسی خود، به زمینه تاریخی خاص مسئله اوکراین و نگرانی‌های امنیتی مشروع روسیه اشاره کرد و دیدگاه چین را کنار گذاشتن ذهنیت جنگ سرد و ایجاد یک سازوکار امنیتی متعادل، مؤثر و پایدار در اروپا از طریق گفتگو و مذاکره بیان کرد.

نگرانی‌ها و خواسته‌های مشروع امنیتی روسیه، در چند موقف در سخنان مقام‌های رسمی چین مورد تأکید قرار گرفته است. ژائو لیجیان^۱، سخنگوی وزارت امور خارجه چین^۲، که در یکی از سخنان خود دلیل درگیری در اوکراین را تعقیب سیاست‌های هژمونیک از سوی ایالات متحده می‌داند، در جایی دیگر^۳، تأکید می‌کند که ایالات متحده آغازکننده بحران اوکراین و بزرگ‌ترین عامل دامن‌زدن به آن است و همان‌گونه که روسیه، گسترش ناتو به شرق را دلیل اقدام نظامی خود عنوان می‌کند، در اظهار نظر مقام‌های رسمی کشور چین نیز بارها از این دلیل نام برده شده است. وانگ ونبین^۴، سخنگوی وزارت امور خارجه چین^۵، تصمیم ایالات متحده را مبنی بر گسترش ناتو، دلیل بحران اوکراین می‌داند. البته چین معتقد است همکاری کشورش با روسیه با توجه به پیگیری صلح، تلاش برای حفظ امنیت و مخالفت با هژمونی، همچنان نامحدود باقی می‌ماند^۶ و بدون توجه به احتمال تغییر در چشم‌انداز بین‌المللی، چین به تقویت هماهنگی راهبردی با روسیه برای همکاری برد - برد ادامه خواهد داد و مشترکاً از روابط مشترک محافظت خواهد کرد.^۷

چین معتقد است که روابط پکن با مسکو، فراتر از مدل اتحاد نظامی و سیاسی در دوران جنگ سرد است و آنها خود را متعهد به توسعه مدل جدیدی از روابط بین‌الملل بر اساس عدم اتحاد می‌دانند که هیچ کشور ثالثی را هدف قرار نمی‌دهد. با این حال، ایالات متحده به دنبال ادامه درگیری است تا روسیه تضعیف شود.^۸ علی‌رغم تحولات اخیر، چین مایل است با روسیه برای ادامه حمایت از یکدیگر در مورد منافع اصلی مربوط به حاکمیت و امنیت همکاری کند^۹ و تجارت عادی این کشور با روسیه، حتی

1. Zhao Lijian

۱۲.۲ آوریل

۱۹.۳ ژوئیه

4. Wang Wenbin

۳.۵ مارس

۳۰.۶ مارس (سخنگوی وزارت خارجه چین، وانگ ونبین)

۱۸.۷ آوریل (معاون وزیر امور خارجه چین، لو یوچنگ)

۲۹.۸ آوریل (سخنگوی وزارت امور خارجه چین، ژائو لیجیان)

۱۵.۹ ژوئن (رئیس جمهور چین، شی جین پینگ)

پس از اخراج روسیه از سیستم مالی سوئیفت، ادامه خواهد داشت.^۱

اولین اقدام به‌عنوان موضع چین نسبت به روسیه مربوط به قطعنامه ۲۵ فوریه شورای امنیت است که از مسکو می‌خواست فوراً حمله خود به اوکراین را متوقف کند و تمام نیروهای خود را از این کشور خارج کند و چین، تنها عضو دائم این شورا بود که به قطعنامه رأی ممتنع داد (Usec, 2022). نماینده چین، در راستای رأی کشورش نسبت به اقدام‌هایی که ممکن است درها را به روی راه‌حل مذاکره ببندد، هشدار داد و با یادآوری اینکه بحران اوکراین «یک‌شبه» رخ نداده، بر این امر تأکید کرد که امنیت یک کشور نمی‌تواند به هزینه سایر کشورها تمام شود (United Nation1, 2022). در همین راستا، مجمع عمومی سازمان ملل متحد در دوم مارس با اکثریت قاطع قطعنامه‌ای را تصویب کرد که از روسیه می‌خواست «فوراً، کامل و بدون قید و شرط تمام نیروهای نظامی خود را از خاک اوکراین به داخل مرزهای بین‌المللی رسمی منتقل کند». موضع چین در این قطعنامه هم رأی ممتنع بود (Jochheim, 2022, p. 7). همچنین قطعنامه شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در سوم مارس ۲۰۲۲ که روسیه را به دلیل حمله به اوکراین محکوم می‌کرد و خواستار خروج فوری آن بود، از دیگر مواردی است که رأی چین به آن ممتنع بود (Usec, 2022). با وجود حمایت مکرر پکن برای حمایت از حق حاکمیت تضمین شده در منشور سازمان ملل متحد، این رأی تمرکز بر تلاش مستمر چین برای اجتناب از اتخاذ موضع واضح علیه اقدام نظامی توسط شریک سیاسی نزدیک خود بوده است (Bloomberg, 2022). دیوان بین‌المللی دادگستری، در دستور کار جلسه خود در تاریخ ۱۶ مارس ۲۰۲۲ در ارتباط با پرونده اوکراین علیه فدراسیون روسیه که در مورد اتهام‌های نسل‌کشی تحت «کنوانسیون منع و مجازات جنایت نسل‌کشی» تشکیل شده بود، اشاره کرد که «فدراسیون روسیه فوراً عملیات نظامی را که در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ در خاک اوکراین آغاز کرده است، متوقف کند». در حالی که ۱۳ قاضی به آن رأی مثبت دادند، قضات روسی و چینی به آن رأی منفی دادند (Jochheim, 2022, p. 7). رأی ژانگ جون، نماینده چین نیز در سازمان ملل به قطعنامه مجمع عمومی در ۷ آوریل برای تعلیق روسیه از شورای حقوق بشر سازمان ملل منفی بود (Usec, 2022) و در ارتباط با رأی چین بیان کرد که بیم آن می‌رود که هرگونه اقدام عجولانه در مجمع عمومی مانند شعله‌ورتر کردن آتش باشد، چون

۱. ۲۸ فوریه (سخنگوی وزارت امور خارجه چین، وانگ ونبین)

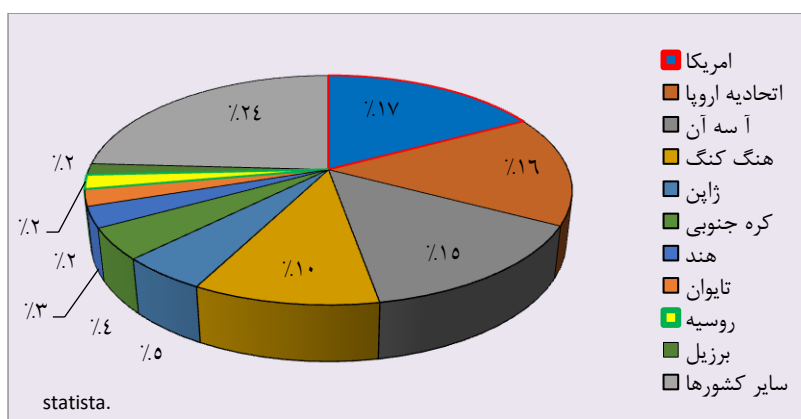
باعث تشدید اختلاف‌ها، تشدید درگیری و به خطر افتادن تلاش‌های صلح می‌شود (United Nation2, 2022)، اما رأی چین به قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل در ۲۳ مارس در راستای تسهیل کمک‌های بشردوستانه به اوکراین در حالی موافق بود که متن اشاره‌ای به روسیه نداشت. نماینده چین به پیش‌نویس قطعنامه‌ای که قبل از آن تنظیم شده بود و در آن از روسیه به دلیل ایجاد یک «وضعیت وخیم انسانی» انتقاد و از تلاش‌های بشردوستانه حمایت می‌کرد، رأی ممتنع داده بود (United Nation3, 2022). همان‌گونه که فرستاده چین در سازمان بهداشت جهانی، یانگ ژیلون، به پیشنهاد ایالات متحده و بیش از ۴۰ کشور دیگر در ۲۶ مه، که روسیه را به دلیل ایجاد وضعیت اضطراری بهداشتی در اوکراین محکوم می‌کرد، رأی منفی داد (Ussc, 2022).

۴. روند مبادلات اقتصادی چین و روسیه

بر مبنای بیشتر شاخص‌های اقتصادی داخلی، روسیه قدرت بزرگی نیست. در بیست سال گذشته رشد اقتصادی روسیه دچار فرازونشیب‌هایی شده است که به‌عنوان مثال روند درصد رشد سالانه تولید ناخالص داخلی این نوسان را ملاحظه می‌کنیم: ۲۰۰۰ (۱۰ درصد)، ۲۰۰۱ (۵/۱ درصد)، ۲۰۰۲ (۴/۷ درصد)، ۲۰۰۳ (۷/۳ درصد)، ۲۰۰۴ (۷/۲ درصد)، ۲۰۰۵ (۶/۴ درصد)، ۲۰۰۶ (۸/۲ درصد)، ۲۰۰۷ (۸/۵ درصد)، ۲۰۰۸ (۵/۲ درصد)، ۲۰۰۹ (۷/۸- درصد)، ۲۰۱۰ (۴/۵ درصد)، ۲۰۱۱ (۴/۳ درصد)، ۲۰۱۲ (۴ درصد)، ۲۰۱۳ (۱/۸ درصد)، ۲۰۱۴ (۰/۷ درصد)، ۲۰۱۵ (۲- درصد)، ۲۰۱۶ (۰/۲ درصد)، ۲۰۱۷ (۱/۸ درصد)، ۲۰۱۸ (۲/۸ درصد)، ۲۰۱۹ (۲/۲ درصد)، ۲۰۲۰ (۲/۷- درصد) و در ۲۰۲۱ (۴/۸ درصد) (WB, 2022). اقتصاد روسیه در سال ۲۰۲۰ به دلیل تأثیرهای همه‌گیری کووید ۱۹، حدود ۳٫۱ درصد کوچک شد. تولید ناخالص داخلی روسیه در رتبه یازدهم جهان قرار دارد که به ترتیب تنها ۷ درصد و ۱۰ درصد از اقتصادهای ایالات متحده و چین را تشکیل می‌دهد. در سال ۲۰۲۱، هزینه تحقیق و توسعه روسیه به ۵۷٫۶۰ میلیارد دلار یا حدود ۱۰ درصد از هزینه‌های چین و آمریکا بالغ شد. در سال ۲۰۲۰، هزینه‌های نظامی روسیه ۶۱ میلیارد دلار بود که به ترتیب حدود ۲۴ درصد و ۷٫۸ درصد از هزینه‌های دفاعی چین و آمریکا بود. هزینه‌ها، به‌عنوان شاخصی برای قدرت و مسیر آینده کشور، بیانگر چشم‌انداز روشنی برای روسیه نیست. اگرچه نرخ رشد اقتصادی روسیه در سال ۲۰۲۱ به ۴٫۷ درصد رسید، چین مسیر مثبتی را برای اقتصاد روسیه در سال‌های آتی مشاهده نمی‌کند. تلاش‌ها برای محدود

کردن انتشار کربن، درآمد صادرات انرژی روسیه را کاهش می دهد و دولت در سرمایه گذاری داخلی عقب می ماند. فرار سرمایه همراه با فرار مغزها روشنفکران و نخبگان روسی بدتر می شود. مهم نیست که چین چگونه به آن نگاه می کند - از مقررات داخلی گرفته تا رقابت بین المللی، از کمیت و سطح تحصیلات جمعیت تا کاهش توانایی های فناوری پیشرفته - اقتصاد روسیه چشم انداز برنده ای را به رخ نمی کشد (Sun, 2022)؛ بنابراین، ارتباط روسیه با چین در بُعد اقتصادی، بیش از پکن، برای کرملین، ضروری و سودمند است و اهمیت آن، در سخنرانی ۲۰۱۲ پوتین مشهود است که گفت: نباید نرخ بالای رشد اقتصادی چین، برای روسیه خطر آفرین شود. چینی ها فرصتی فراهم کرده اند که «ما با بادهای چینی، بادبان های اقتصادمان را پیش ببریم» و این، سخن وی به عدم تقارن در رشد اقتصادی چین و روسیه است. دو کشور ممکن است از نظر سیاسی، تا حدی همسو باشند اما به لحاظ اقتصادی، تا قبل از جنگ اوکراین هر یک بیشتر با غرب همسو بوده اند.

تجارت دوجانبه این دو قدرت در ۱۵ سال گذشته به طور قابل توجهی افزایش یافته است و چین به بزرگ ترین شریک تجاری روسیه تبدیل شده است و حجم تجارت به حدود ۱۰۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ رسید. این افزایش در درجه اول به دلیل گسترش تولید ناخالص داخلی چین بوده است. در حالی که سهم چین در تجارت خارجی روسیه در سال ۲۰۲۱ به ۲۰ تا ۲۵ درصد افزایش یافت، سهم روسیه از کل تجارت چین از اواسط دهه ۱۹۹۰ تاکنون در حدود ۲ درصد ثابت مانده است (Adomeit, 2022, p. 28).

نمودار (۵): شرکای اصلی صادرات چین در ۲۰۲۱

حوزه‌های برجسته موضع‌گیری عملیاتی اقتصادی چین نسبت به روسیه در ادامه بررسی می‌شود که در آن میان، حوزه انرژی، پررنگ‌ترین بخش روابط اقتصادی دو کشور از فوریه ۲۰۲۲ و با شروع جنگ اوکراین بوده است.

۴-۱. واردات انرژی

با توجه به اینکه روسیه یکی از تأمین‌کنندگان اصلی منابع طبیعی و چین یکی از مصرف‌کنندگان بزرگ این منابع است، به نظر می‌رسد این تفاوت باید مکمل مناسبی باشد که منجر به همسویی بیشتر دو کشور شود، اما مدل اقتصادی دو کشور، شکافی عمیق و عدم تعادل تجاری را ایجاد می‌کند. در روسیه کلیت رشد و رفاه اقتصادی به شدت به درآمد نفت و گاز بستگی دارد که باعث ایجاد چانه‌زنی بیش از حد و انباشت نارضایتی دو کشور از یکدیگر می‌شود. توافق دو کشور در سال ۲۰۱۴ بر سر قیمت‌های تحویل گاز روسیه از سیبری به مناطق صنعتی چین، تقریباً ۱۰ سال طول کشید. در نتیجه الگوهای مختلف رشد اقتصادی در دو دهه گذشته، روسیه تقریباً به‌طور کامل صنایع تولیدی خود را از دست داد و به رده دولت‌های نفتی سقوط کرد. در حالی که چین به یک کارخانه جهانی در مقیاس عظیم تبدیل شد که در حال حاضر حدود ۲۰ درصد از تولید جهانی را انجام می‌دهد و این امر، منجر به ساختار بسیار نامتعادل تجارت دوجانبه چین و روسیه می‌شود.

البته آنچه تا حدی عدم تعادل در تجارت بین دو کشور را کمتر کرده، علاوه بر میحت انرژی، همکاری در حوزه غذا است. در حوزه کشاورزی صادرکنندگان روسی غلات، ذرت، برنج، سویا و کلزا مراحل دسترسی به بازارهای چین را با موفقیت پشت‌سر گذاشتند و صادرات این محصول به چین همچنان رو به افزایش است. ایجاد یک شورای بازرگانی چین و روسیه در زمینه همکاری و سرمایه‌گذاری کشاورزی، توافق‌نامه‌هایی برای ایجاد یک خوشه دامپروری جدید و دو کارخانه شیر در منطقه پریمورسکی روسیه توسط یک شرکت چینی^۱، واردات محصولات غذایی از شرکت‌های کشاورزی در منطقه آلتای روسیه و ساخت مرکز لجستیک غلات چین روسیه در منطقه میخایلوپولفسکی در خاور دور روسیه، از دیگر همکاری‌ها در حوزه کشاورزی است (Korolev & Portyakov, 2019, pp. 51-55).

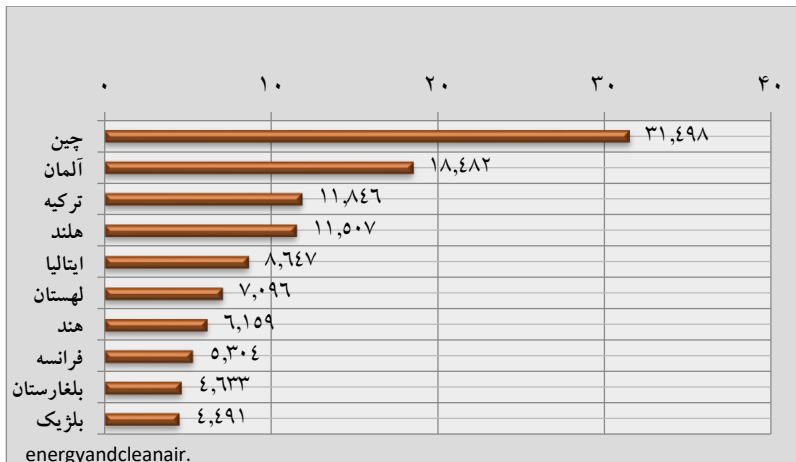
در حوزه انرژی، از زمان شروع جنگ در اوکراین، چین به‌عنوان بزرگ‌ترین خریدار نفت روسیه از آلمان پیشی گرفته است. در حالی که آلمان از آغاز جنگ خرید

1. Tiangong Group LTD

خود را کاهش داد، واردات نفت و گاز چین از روسیه از فوریه ۲۰۲۲ افزایش یافت و در ژوئن ۲۰۲۲، روسیه جایگزین عربستان سعودی به عنوان بزرگ‌ترین تأمین‌کننده نفت خام چین شد (Usc, 2022). علاوه بر نفت خام، چین واردات زغال سنگ و گاز طبیعی خود را نیز از روسیه افزایش داده است. روسیه یک سوم زغال سنگ وارداتی چین را تأمین می‌کند و این میزان کمتر از یک درصد از کل زغال سنگ مورد نیاز چین را تشکیل می‌دهد که بخش بزرگی از آن از عرضه داخلی تأمین می‌شود. به نظر می‌رسد چین حداقل این میزان واردات زغال سنگ از روسیه را در سال ۲۰۲۲ حفظ خواهد کرد؛ زیرا در سال جاری یک منبع تغذیه مناسب برای بهبود اقتصادی خواهد بود. از سوی دیگر روسیه قراردادی را با چین برای تأمین ۱۰۰ میلیون تن نفت در مدت ۱۰ سال به ارزش ۸۰ میلیارد دلار امضاء کرده است.

بر اساس برآوردها، سهم روسیه در واردات نفت خام چین بیش از ۲۰ درصد در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است؛ چراکه چین ظرفیت خالی برای تکمیل ذخایر خود را دارد و به دلیل کاهش قیمت نفت روسیه به دلیل تحریم‌های غرب، این فرصت خوبی برای آنها خواهد بود، اما برای چین، نفت روسیه تاکنون جایگزین واردات نفت از سایر اقتصادها نشده است. در سال ۲۰۲۱، چین با پشت‌سر گذاشتن ژاپن به بزرگ‌ترین واردکننده گاز طبیعی مایع^۱ در جهان تبدیل شد. در مقابل، روسیه سومین تأمین‌کننده گاز طبیعی مایع به چین است. در همین راستا در فوریه ۲۰۲۲، چین موافقتنامه خرید ۱۰ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی مایع از روسیه را از طریق خط لوله به مدت ۳۰ سال امضاء کرد. بر اساس قرارداد قبلی، روسیه ۳۸ میلیارد متر مکعب گاز را تا سال ۲۰۲۵ از طریق خط لوله تأمین می‌کند. استرالیا و ایالات متحده، تأمین‌کنندگان شماره یک و دو گاز طبیعی مایع به چین هستند و قرارداد با روسیه لزوماً به این معنا نیست که چین، واردات از دو عرضه‌کننده اصلی را کاهش خواهد داد. گاز طبیعی مایع آلودگی کمتری دارد و زمانی که رشد اقتصادی چین پس از دوره قرنطینه تثبیت شود، منابع انرژی زغال سنگ به تدریج با گاز و انرژی‌های تجدیدپذیر جایگزین خواهند شد و تقاضای چین برای گاز طبیعی همچنان افزایش خواهد یافت (Pang, 2022).

1. LNG

نمودار (۶): واردکنندگان سوخت‌های فسیلی از روسیه از ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ / میلیارد یورو

چین واردات نفت، گاز و زغال سنگ را از روسیه طی ماه‌های اخیر در سال ۲۰۲۲ افزایش داده است که اعمال تخفیف حدود ۳۰ درصدی در حوزه فروش انرژی روسیه، عامل مهمی در تصمیم‌گیری رهبران چین محسوب می‌شود که کشور را به رشد اقتصادی مورد نظرش در قالب برنامه چین ۲۰۲۵ نزدیک می‌کند و البته این کشور همواره نشان داده است که دیگر منابع عرضه انرژی، را با در نظر گرفتن احتمال اعمال تحریم‌های آمریکا بر حوزه انرژی روسیه، به صورت کامل کنار نمی‌گذارد.

۲-۴. فعالیت شرکت‌های چینی

با وقوع جنگ اوکراین و تصمیم به خروج بسیاری از شرکت‌های خارجی فعال در روسیه، تعدادی از شرکت‌های چینی نیز در ارتباط با ادامه فعالیت‌های خود دچار تردید شده‌اند. شرکت سینوپک، یکی از شرکت‌های دولتی چین در حوزه انرژی است که با روس نفت^۱، سرمایه‌گذاری‌های مشترکی دارد و ۱۰ درصد سهام سیبور، بزرگ‌ترین تولیدکننده پتروشیمی روسیه را در اختیار دارد و همچنین یک کارخانه تولید نفت و گاز در حوضه نفتی ولگا - اورال را با شرکت روس نفت و یک کارخانه پتروشیمی در شرق سیبری را با سیبور اداره می‌کند. این شرکت در ۲۵ مارس ۲۰۲۲ مذاکرات در مورد سرمایه‌گذاری بالقوه ۵۰۰ میلیون دلاری مشترک بین کارخانه پتروشیمی شرق سیبری با سیبور را متوقف کرد. سینوپک همچنین به یک

سرمایه‌گذاری در زمینه بازاریابی گاز با شرکت تولیدکننده گاز روسی نواتک پایان داد. مقام‌های وزارت امور خارجه چین به مقام‌های سینوپک^۱ و شرکت ملی نفت چین و شرکت ملی نفت فلات قاره چین^۲ دستور داده‌اند تا روابط تجاری و برنامه‌های سرمایه‌گذاری خود را با شرکای روسی بررسی کنند.

علاوه بر سینوپک، در ۶ آوریل شرکت‌های نفت فلات قاره چین، پتروچاینا^۳ و ساینوکم^۴ نیز از قراردادهای جدید نفتی با تأمین‌کنندگان روسی اجتناب کردند. درحالی که این شرکت‌ها به انجام معاملات با صادرکنندگان نفت روسیه تحت قراردادهای موجود ادامه می‌دهند، نگران هستند که معاملات جدید به‌عنوان نقاط برخورد دیده شوند و هیچ‌یک از آنها نمی‌خواهند به‌عنوان خریدار منفرد نفت روسیه شناخته شوند (Usc, 2022). پکن بارها مخالفت خود را با تحریم‌های آمریکا اعلام کرده و اصرار دارد که مبادلات اقتصادی و تجاری عادی را با روسیه حفظ خواهد کرد و از محکوم کردن اقدام‌های مسکو در اوکراین یا نامیدن آنها به‌عنوان تهاجم خودداری کرده است، اما در عمل، دولت نسبت به فعالیت شرکت‌های چینی در روسیه، محتاط است و شرکت‌ها را تحت فشار قرار می‌دهد تا سرمایه‌گذاری‌های خود را در روسیه، دومین تأمین‌کننده بزرگ نفت و سومین تأمین‌کننده گاز، با دقت انجام دهند (Aizhu, 2022).

۳-۴. صادرات کالایی

یکی دیگر از بخش‌هایی که تحت تأثیر وابستگی متقابل چین و آمریکا و نگرانی از تحریم آمریکا قرار گرفته کالاهای الکتریکی و تجهیزات الکترونیکی است که بخش عمده‌ای از صادرات چین به روسیه را تشکیل می‌دهد. روسیه در زمینه قدرت و پیچیدگی فناوریانه بسیار از چین و دیگر رهبران جهانی ضعیف است. در سال ۲۰۲۰، چین ۱۴ برابر بیشتر از روسیه برای تحقیق و توسعه^۵ هزینه کرده است که این مبلغ، بیش از دو برابر تولید ناخالص داخلی روسیه در همان سال است. در مجموع، روسیه فاقد اکوسیستم علم و فناوری مورد نیاز برای تولید انواع محصولاتی است که در بلندمدت آن را به شریک اقتصادی و فناوریانه ارزشمندتر و پویاتر برای چین تبدیل کند. شاخص جهانی نوآوری، شاخصی پیش‌رو برای سنجش قابلیت‌ها و عملکرد

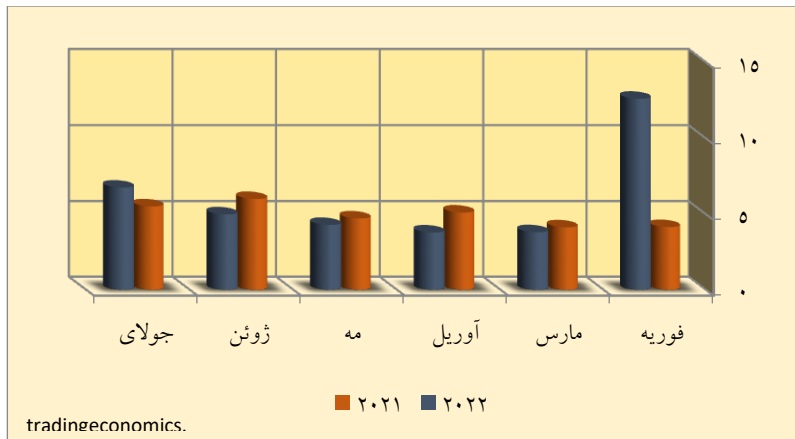
1. Sinopec
2. CNOOC
3. PetroChina
4. Sinochem
5. R&D

نوآورانه، چین را در سال ۲۰۲۱ در رتبه دوازدهم جهانی قرار داد، درست پس از فرانسه و جلوتر از ژاپن. حال آنکه، روسیه در کنار ویتنام (چهل و چهارم) و هند (چهل و ششم) در رتبه ۴۵ قرار گرفت (China Power Team, 2022).

پس از تهاجم روسیه به اوکراین، اداره کل گمرک چین داده‌هایی را منتشر کرد که نشان می‌دهد صادرات کالاهای چین به روسیه برای مارس ۲۰۲۲ نسبت به ماه مشابه سال قبل ۳۱۷ میلیون دلار کاهش یافته است. کاهش صادرات کالاهای مبتنی بر فناوری، به طرز چشمگیری محسوس است. در مارس ۲۰۲۲، صادرات یارانه کیفی (لپ‌تاپ) چین به روسیه ۴۰ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش یافت. صادرات تجهیزات شبکه مخابراتی به روسیه ۹۸ درصد و فروش گوشی‌های هوشمند نیز تقریباً دوسوم کاهش یافته است (Ussc, 2022). تحریم‌های فناورانه علیه روسیه، شرکت‌های سراسر جهان را ملزم می‌کند که در صورت استفاده از تجهیزات یا نرم‌افزارهای تولیدی ایالات متحده برای تولید تراشه‌های رایانه‌ای که به عنوان نیمه‌رساناها نیز شناخته می‌شوند، از این ممنوعیت پیروی کنند. به گفته تحلیلگران، اکثر کارخانه‌های تولید تراشه در سراسر جهان، از جمله کارخانه‌های چین، از نرم‌افزار یا تجهیزات طراحی شده در ایالات متحده استفاده می‌کنند (Whalen, 2022). برای اکثر شرکت‌های چینی، روسیه بازار بسیار کوچکی برای کسب‌وکار است که ارزش ریسک قطع شدن از بازارهای توسعه‌یافته یا تحریم شدن توسط آنها را ندارد؛ به عنوان مثال، بر اساس گزارش شرکت بین‌المللی داده‌ها، بازار گوشی‌های هوشمند روسیه در سال ۲۰۲۱ در مجموع ۳۱ میلیون دستگاه یا فقط یک‌دهم اندازه بازار داخلی چین بود. نکته مورد توجه در رفتار سازندگان چینی گوشی‌های هوشمند این است که آنها از تراشه‌هایی استفاده می‌کنند که حداقل تا حدی با فناوری منشأ ایالات متحده طراحی شده‌اند. این امر به طور بالقوه آنها را مشمول تحریم‌های ثانویه می‌کند، که تصریح می‌کند محصولات با درصد معینی از فناوری منشأ ایالات متحده نمی‌توانند بدون مجوز به کشور هدف ارسال شوند (Horwitz & Goh, 2022). تصمیم هوآوی و شیائومی مبنی بر تعلیق قراردادهای جدید با روسیه را می‌توان در همین راستا ارزیابی کرد (Sonnenfeld & Yale, 2022).

با جنگ تجاری آمریکا علیه چین از سال ۲۰۱۸ عرضه تجهیزات و فناوری

نیمه‌رساناها به چین محدود شد و اندکی پس از آن با همه‌گیری کووید ۱۹ و طی ماه‌های اخیر، جنگ اوکراین، زنجیره تأمین این تجهیزات و دسترسی چین را به نیمه‌رساناها، دچار مشکل کرده است. با در نظر گرفتن اینکه بیش از نیمی از صادرات کالاهای چین را کالاهای الکترونیکی و مکانیکی (که به شدت به نیمه‌رساناها وابسته هستند) تشکیل می‌دهد، اهمیت نکات یاد شده برجسته‌تر می‌شود.

نمودار (۷): صادرات چین به روسیه / میلیارد دلار

۴-۴. همکاری‌های نظامی

پس از فروپاشی شوروی، فروش تسلیحات بخش مهمی از تجارت روسیه با چین بود. فروش تسلیحات روسیه به چین در دهه ۱۹۹۰، ۲۵ درصد یا بیشتر از ارزش کل تجارت را شامل می‌شد و در سال‌های اخیر، حدود ۳ درصد از تجارت بین دو دولت را تشکیل می‌دهد (Adomeit, 2022, p. 28). رکود روسیه در جبهه‌های اقتصادی و فناورانه، قدرت نظامی این کشور را نیز که به طور سنتی منبع اصلی قدرت و نفوذ آن بوده، تحت تأثیر قرار داده است. در سال ۲۰۲۱، روسیه به میزان سال ۲۰۱۴ (حدود ۶۴ میلیارد دلار) برای ارتش خود هزینه کرد. بودجه نظامی چین در آن دوره بیش از ۴۷ درصد رشد کرد و از ۱۸۳ میلیارد دلار به ۲۷۰ میلیارد دلار رسید (China Power Team, 2022).

از سوی دیگر، علاوه بر هزینه‌های داخلی، در حوزه فروش تسلیحات هم، چین به‌تنهایی قادر به ایجاد روابط صادرات تجهیزات دفاعی - صنعتی با کشورهای

مشتری است و سیستم‌های تسلیحاتی پیچیده‌تری را نسبت به روسیه به فروش می‌رساند که می‌تواند منافع صادرات تسلیحات روسیه را در آسیای جنوب شرقی و آفریقا تهدید کند. در واقع، وابستگی چین به تسلیحات روسیه به‌طور اجتناب‌ناپذیری رو به کاهش است. چین قطعاً به تلاش برای کاهش تنگناهای فناورانه باقیمانده خود با افزایش دستیابی به فناوری‌های خارجی ادامه خواهد داد، اما عملکرد نه‌چندان درخشان ارتش روسیه در هفته‌های اول جنگ احتمالاً از جذابیت روسیه به‌عنوان یک شریک در زمینه فناوری کاسته است، در حالی که محکومیت بین‌المللی و تحریم‌های بی‌سابقه‌ای که این کشور در نتیجه تعرض به اوکراین با آن مواجه است، به‌طور قابل توجهی افزایش اهرم چین بر روسیه را در این رابطه قوی‌تر خواهد کرد (Kirchberger, 2022, p. 95).

گزارش‌هایی مبنی بر درخواست تجهیزات نظامی روسیه از چین و خودداری چین از تأمین قطعات یدکی هواپیماهای خطوط هوایی روسیه^۱، منعکس‌کننده افزایش اهرم چین است. نمونه دیگر، شرکت ساخت هواپیماهای بدون سرنشین متعلق به چین^۲، است که به‌طور موقت تمام فعالیت‌های تجاری در روسیه و اوکراین را به حالت تعلیق در آورد^۳ و در عین حال «الزام‌های انطباق» را مجدداً مورد ارزیابی قرار داد. این شرکت، اولین شرکت بزرگ چینی است که فروش خود را در روسیه به دلیل درگیری در اوکراین متوقف کرده و می‌گوید قصد دارد قبل از شروع مجدد تجارت، اطمینان حاصل کند که محصولاتش در جنگ استفاده نمی‌شوند (USCC, 2022). عدم تمایل چین به ارائه تسلیحات به روسیه، در حالی که اوکراین مملو از تسلیحات ناتو است و ممانعت این کشور از فعالیت شرکت‌هایش به دلیل نقض تحریم‌های اقتصادی غرب علیه روسیه، ضربه‌ای به روابط دو کشور است و اقدام‌های پکن نمایانگر اتحاد واقعی بدون محدودیت با روسیه نیست (Rozman, 2022).

البته وزارت بازرگانی ایالات متحده پنج شرکت چینی را به بهانه حمایت مستمر از اقدام‌های نظامی روسیه از زمان حمله این کشور به اوکراین علی‌رغم کنترل‌های صادراتی با هدف مسدود کردن دسترسی روسیه به فناوری و تجهیزات دومتظوره، به فهرست تحریم اضافه کرده است^۴. وزارت بازرگانی در مارس ۲۰۲۲ اعلام کرد که هر

۱. ۱۰ و ۱۳ مارس

2. DJI Technology Co

۳. ۲۷ آوریل

۴. ۲۸ ژوئن

نهادی را که از سرویس‌های امنیتی روسیه و بلاروس، ارتش و پایگاه‌های صنعتی دفاعی پشتیبانی می‌کند، به فهرست نهادها اضافه می‌کند (Usc, 2022) و نام پنج شرکت چینی^۱ را در این فهرست قرار داد و اعلام کرد این شرکت‌ها به حمایت از پایگاه نظامی و صنعتی دفاعی روسیه ادامه داده‌اند و فعالیت‌های آنها مخالف امنیت ملی و منافع سیاست خارجی ایالات متحده است. صادرات فناوری آمریکا به شرکت‌های موجود در این فهرست ممنوع است (Rapport, 2022). البته آمریکا هنگام تحریم این شرکت‌ها اعلام کرد تاکنون اقدامی مبنی بر اینکه چین تحریم‌ها را دور زده یا تجهیزات نظامی در اختیار روسیه قرار داده، دیده نشده است و تصمیم‌ها در رابطه با شرکت‌های مذکور، فقط آن شرکت‌های چینی خاص و نه دولت چین را هدف قرار می‌دهد (Martina, 2022). لحن غیرتهاجمی در اظهارات اخیر آمریکا، بیانگر اهمیت بسیار زیاد سطح روابط با چین برای این کشور است که نشان می‌دهد که علاوه بر رفتارهای محتاطانه چین، آمریکا نیز متوجه هزینه فرصت بالای اقدامات خود نسبت به چین است.

۴-۵. همکاری مالی

یکی دیگر از محورهای اثرگذار بر اقتصادهای ملی موضوع مبادله‌های پولی و مالی است. «دلارزدایی» یکی دیگر از حوزه‌های همکاری چین و روسیه است. در سال ۲۰۱۴، تقریباً تمام مبادله‌های تجاری مسکو با یکن به دلار انجام می‌شد، اما تا سال ۲۰۱۹، سهم دلار در صادرات روسیه به چین به تقریباً ۳۵ درصد و در واردات به حدود ۷۰ درصد کاهش یافت. در مورد سرمایه‌گذاری، تا حدی در نتیجه تحریم‌های اقتصادی غرب، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در روسیه از سال ۲۰۱۴ به میزان قابل توجهی کاهش یافت (Adomeit, 2022, pp. 28-29). به موازات دیگر کشورها، برخی بانک‌های چینی روابطشان را با روسیه محدود کردند و این چیزی جز انعکاس اهمیت بیشتر بازارهای غربی برای چین نیست. جدا شدن از غرب، اختلال عظیمی را در تجارت چین به وجود می‌آورد، که اقتصاد روسیه قادر به جبران آن نیست (Kluge & Herd, 2021, p. 3). در همین راستا بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت‌های آسیایی، بانک چین، بانک صنعتی و تجاری چین و بانک توسعه جدید از بزرگ‌ترین بانک‌های چینی هستند که به دلیل تحریم‌های مالی کشورهایی مانند ایالات متحده، تأمین

1. Connee Electronic, King Pai Technology, Sinno Electronics, Winninc Electronic & World Jetta Logistics.

مالی خرید کالاهای روسیه را متوقف کردند (Sonnenfeld & Yale Research Team, 2022).

در ۲۰ آوریل، در حوزه مالی، شرکت بایننس^۱، حساب‌های روسی را با بیش از ۱۰ هزار یورو محدود کرد و شبکه پرداخت دولتی چین، از همکاری با بانک‌های تحریم شده در روسیه، از جمله اسبربانک^۲، در صدور کارت‌های یونیون پی^۳ خودداری می‌کند. این شبکه نگران است که در صورت همکاری با نهادهای تحریم شده، تحت تحریم‌های ثانویه قرار گیرد. در ششم مارس، اسبربانک و آلفا بانک^۴ علاقه خود را به صدور کارت‌های بانکی که نشان مشترک با شبکه پرداخت دولتی چین دارند، اعلام کردند. استفاده از یونیون پی که در ۱۸۰ کشور وجود دارد، به دارندگان کارت این امکان را می‌دهد که تراکنش‌های بین‌المللی را پس از توقف پردازش تراکنش‌های بین‌المللی^۵، و از طریق شبکه‌های خود که شامل کارت‌های صادر شده در روسیه یا شامل بانک‌ها، بازرگانان و دستگاه‌های خودپرداز روسیه است، انجام دهند (Ussc, 2022). با توجه به اینکه حدود ۷۵ درصد از تجارت کالاهای چین هنوز به دلار صورت می‌گیرد، محرومیت از سیستم تسویه دلار و سوئیفت عواقب غیرقابل درک هم برای بانک‌های چین و هم برای اقتصاد جهانی خواهد داشت؛ بنابراین، کاملاً طبیعی است که چین باید با احتیاط حرکت کند. این کشور باید مطمئن شود که اگر بانک‌هایش خطوط اعتباری به روسیه را به عنوان لطفی به پوتین، افزایش دهند، با تحریم‌های غرب مواجه نشوند (Choyleva, 2022). چین می‌داند که حمایت از تهاجم روسیه به روابط‌شکننده این کشور با دموکراسی‌های ثروتمندی که شرکای تجاری اصلی آن هستند، مانند ایالات متحده، کشورهای اتحادیه اروپا و ژاپن، آسیب جدی می‌زند. در حال حاضر، روابط با این کشورها همچون زمانی که چین سیاست اصلاح اقتصادی خود را در دهه ۱۹۷۰ آغاز کرد، آسیب‌پذیر است، لذا اگر چین در حوزه‌هایی از جمله ارائه تسهیلات اقتصادی یا موافقت با توی تحریم‌ها در شورای امنیت سازمان ملل، از روسیه حمایت کند، نجات این روابط دشوار خواهد بود (Johnson, 2022). در همین راستا، چین، از طریق لفاظی‌های سیاسی بین‌المللی، بر علاقه خود به حل و فصل مسالمت‌آمیز مناقشه تأکید کرده است. اگرچه پکن تمایلی

-
1. Binance
 2. Sberbank
 3. UnionPay
 4. Alfa Bank
 5. Visa, Mastercard & American Express

به ایفای نقش فعال در میانجیگری ندارد، اما بارها خواستار مذاکره بین کیف و مسکو شده است. شی جین‌پینگ، رئیس‌جمهور چین، در جریان تماس خود با جو بایدن، رئیس‌جمهور آمریکا، گفت: «اولویت او ادامه گفتگو و مذاکرات است. و اینکه هر چه زودتر خصومت‌ها را متوقف کنند». در برخی مواقع، چین در حمایت معنادار از روسیه کوتاهی کرده است. علی‌رغم مخالفت اعلام شده با تحریم‌های غرب علیه مسکو، پکن به وضوح نشان داده است که نمی‌خواهد با این تحریم‌های اقتصادی مخالفت کند. تصمیم چین برای عدم ارائه قطعات هواپیما به روسیه مطابق با این راهبرد است. بر اساس گزارش‌ها، پکن با وجود نگرانی‌هایی که در حال بررسی این موضوع است، از حمایت نظامی به مسکو خودداری کرده است. شرکت‌های انرژی چین که نسبت به تحریم‌ها محتاط هستند، طرح‌های خود را در روسیه متوقف کرده‌اند، بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیایی تحت سلطه چین و بانک توسعه جدید مستقر در شانگهای، طرح‌های خود را در این کشور به حالت تعلیق درآورده‌اند (Haenle & Bresnick, 2022). تا روند و اقدام‌های بعدی چه باشد.

نتیجه‌گیری

جنگ روسیه و اوکراین هم بر مجموعه بحران‌های بین‌المللی افزوده شد. این جنگ روابط انواع کنشگران بین‌المللی را تحت تأثیر قرار داده و خواهد داد. یکی از این کنشگران و قدرت‌های بزرگ چین است. چین بیش از چهار سال برای رشد و توسعه تلاش کرده است و زنجیره‌های پیوند این کشور با اقتصاد جهانی، بیش‌ازپیش، مستحکم شده است. ظهور چین به‌عنوان دومین قدرت اقتصادی بزرگ جهانی بعد از آمریکا همچنین به وابستگی متقابل اقتصادی این کشور با اقتصاد آمریکا گره خورده است. گسترش قدرت در نظام بین‌الملل، ثمره دیگری است که رشد اقتصادی ناشی از روابط متقابل چین و آمریکا برای دو کشور به ارمغان آورده و درعین‌حال، به واسطه افزایش حوزه‌های اصطکاک، زمینه‌های بروز تنش را نیز در مناسبات آنها بیشتر کرده است. به‌عبارت‌دیگر، ادغام در بازارهای پولی، کالا، سرمایه و فناوری جهانی اگرچه رشد اقتصادی بیشتر و دسترسی آسان‌تر به بازارها را در عرصه بین‌المللی برای چین فراهم آورده است، اما محدودیت‌هایی را نیز به همراه داشته است. عدم تقارن در وابستگی متقابل، مفهوم آسیب‌پذیری چین در روابط با آمریکا، بر تصمیمات سیاسی چین در ساختار نظام بین‌الملل اثر می‌گذارد.

چین بزرگ‌ترین شریک تجاری برای روسیه قلمداد می‌شود، اما بزرگ‌ترین

شریک تجاری چین، کشور آمریکا است که به صورت میانگین حدوداً ۲۰ درصد تجارت خارجی چین را به خود اختصاص می‌دهد. چین، بزرگ‌ترین تولیدکننده کالاهای برقی جهان، جهت تأمین بسیاری از تجهیزات و فناوری‌های پایه برای تولیدات خود، به آمریکا و کشورهای آسیایی متحد آن از جمله ژاپن، کره جنوبی و تایوان وابسته است؛ اقدام‌های چین برای دستیابی به فناوری روز، افزایش سرمایه‌گذاری خارجی این کشور را، به‌ویژه در آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین مقصد سرمایه‌گذاری‌های مستقیم چین در جهان، در پی داشته است که این مورد نیز در کنار سهم حدوداً هفتاد درصدی دلار در سیستم تسویه پرداخت‌های خارجی چین، بر وابستگی متقابل چین با آمریکا افزوده است. چین با اشراف به عواقب و محدودیت‌های این سطح از درهم‌تنیدگی اقتصادی با آمریکا، شروع به انجام اقدام‌هایی چون متنوع کردن منابع عرضه و راه‌اندازی سیستم پرداخت غیردلاری در راستای جداسازی اقتصادی کرده است، اما به این نکته واقف است که با توجه به عمق زیاد وابستگی متقابل با آمریکا، همچنان باید با در نظر گرفتن روابط خود با این کشور، در موضع‌گیری نسبت به دیگر موضوعات نظام بین‌الملل، جانب احتیاط را رعایت کند.

روابط چین با روسیه طی ماه‌های اخیر و در خلال جنگ اوکراین، شاهی بر این ادعا است. پکن و مسکو به واسطه مخالفت با نظم تک‌قطبی آمریکایی و حمایت از نظام چندقطبی، رویکردهای سیستمی مشترکی دارند که پس از بحران مالی جهانی در سال ۲۰۰۸ و بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ بیش‌ازپیش تقویت شده است، اما نگرش متفاوت چین و آمریکا در جنگ کنونی اوکراین در سال ۲۰۲۲ و اختلاف منافع دو کشور در مورد روسیه، یکی از نقاط حساس در تصمیم‌گیری سیاست خارجی چین است که تحت تأثیر روابط اقتصادی متقابل این کشور با آمریکا قرار گرفته است. چین به لحاظ سیاسی و راهبردی روابط ویژه‌ای با روسیه دارد و دو کشور برای تغییر و تحول در سلطه هژمونیک آمریکا در قالب‌های متصل سیاسی - اقتصادی و راهبردی روی آن همکاری و سرمایه‌گذاری کرده‌اند؛ بنابراین، چین با یک مدل دیگری از وابستگی متقابل با روسیه مواجه است که جهت اعمال موازنه و کنترل سیاسی آمریکا، به شکلی باید جانب روسیه را داشته باشد. مواضع و سیاست‌های اتخاذ شده در روابط دوجانبه و مجامع بین‌المللی به نفع روسیه این اهمیت را نشان می‌دهد. تداوم روابط و هماهنگی سیاسی با روسیه هم برای چین حیاتی است، اما در حوزه مناسبات اقتصادی کارها و اقدام‌هایی هم در جهت

تشفی خاطر آمریکا انجام می‌دهد. موازنه‌گرایی نرم و نوسان‌گیری چالش‌های موجود اقدام چین در این مرحله برای کنترل اوضاع بین‌المللی است. در مقایسه با گستردگی روابط چین و ایالات متحده در حوزه‌های مذکور، سطح همکاری‌های چین و روسیه هم سطح کوچک‌تری از مراوده‌های جهانی چین را به‌خود اختصاص داده است، ولی در نگاه جامع باید از آن حفاظت کند. اهمیت اقتصاد در برنامه‌ریزی رهبران چین و رشد اقتصادی مستمر در ظهور مسالمت‌آمیز این کشور، تداوم فعالیت چین را در چهارچوب نظم بین‌الملل موجود اجتناب‌ناپذیر می‌کند، ولی چین با اعلام مواضع و رویکرد خود نسبت به مناسباتش با روسیه در جنگ اوکراین در مقابل آمریکا و متحدان آن قرار گرفته است. چین متوجه است که کارزار سختی با آمریکا دارد و آمریکا مهار چین را در دستورکار قرار داده است؛ بنابراین، چین مرحله‌به‌مرحله فضا سازی می‌کند تا حساسیت‌ها و آسیب‌پذیری‌ها کمتر شوند. چین با نگرش جدید آمریکا به مسائل شمال شرقی آسیا و راهبرد کنترل آسیا - پاسیفیک در سطحی از ترس و وحشت قرار گرفته است. درنهایت، باید یادآور شد که وابستگی متقابل ابزاری در سیاست خارجی کشورها محسوب می‌شود که در جهت افزایش قدرت کاربرد دارد و این ابزار تا آنجایی در سیاست خارجی چین گنجانده می‌شود که با منافع حیاتی این کشور یعنی با تداوم امنیت آن همراستا باشد. به‌همین خاطر، آنجا که به ماهیت وجودی چین تحت تأثیر وابستگی متقابل و به بهانه گسترش قدرت خللی وارد شود، طبیعتاً این ابزار، کارایی خود را از دست می‌دهد و جداسازی اقتصادی به تدریج، تحت فشارهای آمریکا و با مدل‌های مختلف در دستور کار پکن قرار می‌گیرد. مسئله‌ای که با جنگ اوکراین از اوایل سال ۲۰۲۲ میلادی، نه به لحاظ سرزمینی و نه از جهت امنیت ملی، تاکنون تهدید وجودی برای چین به‌وجود نیاورده است. باید منتظر تحولات بعدی باشیم.

فهرست منابع

- Adomeit, Hannes (2022). Russia's Strategic Outlook and Policies: What Role for China?, *Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals?*, Switzerland: Springer Nature, 17-39.
- Aizhu, Chen & et al. (2022). Exclusive China's Sinopec Pauses Russia projects, Beijing wary of sanctions, *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/energy/exclusive-chinas-sinopec-pauses-russia-projects-beijing-wary-sanctions-sources-2022-03-25/>
- Akturk, Şener (2022). Evaluation of the Global Environment: Rise of China; Russia West Confrontation; and Emerging Threats, *Panorama*. <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/07/22/glo/>
- Barbieri, Katherine (1996). Economic Interdependence: A Path to Peace or Source of Interstate Conflict?. *Journal of Peace Research*, 33(1), 29-49.
- Bloomberg (2022). *Overwhelming UN Vote Makes China's Ukraine Balancing Act Harder*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-03/overwhelming-un-vote-makes-china-s-ukraine-balancing-act-harder#xj4y7vzkg>
- Cafruny, Alan. et al (2022). Ukraine, Multipolarity and the Crisis of Grand Strategies, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, June, 1-21.
- Carlson, Brian G. (2022). China-Russia Relations and Asian Security, *Strategic Trends, Key Developments in Global Affairs*, Center for Security Studies, 11-41.
- Chao, Chiang-nan (2017). Chinese Students' Motivations for Studying in the United States. *Journal of International Students*, 7(2), 257-269.
- Chen, Jinling & Bao, Zhongyi (2022). History of Russia China Foreign Trade Relations, *Proceedings of the 2022, 3rd International Conference on Language, Art and Cultural Exchange*. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/iclace-22/125976184>
- China Power Team (2022). What Are the Weaknesses of the China-Russia Relationship?, *Center for Strategic and International Studies*. <https://chinapower.csis.org/china-russia-relationship-weaknesses-mistrust/>
- Choyleva, Diana (2022). China Is Reassessing Western Financial Power After Ukraine, *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2022/04/15/china-western-financial-power-ukraine/>
- energyandcleanair.org (2022). Russia's fossil fuel export volumes continued to fall in July, but revenue rose due to higher fossil gas prices. <https://energyandcleanair.org/russia-fossil-fuel-exports-july/>
- Gontmakher, Evgeny (2022). China is not coming to Russia's rescue, *Geopolitical Intelligence Services*. <https://www.gisreportsonline.com/r/china-russia-relations/>
- Gui, Yongtao (2022). Moving toward decoupling and collective resilience? Assessing US and Japan's economic statecraft against China. *China International Strategy Review*, (4), 55-73.

- Haenle, Paul, & Bresnick, Sam (2022). *China's Ukraine Calculus Is Coming Into Focus*, Carnegie Endowment for International Peace, April 4, online: <https://carnegieendowment.org/2022/04/04/china-s-ukraine-calculus-is-coming-into-focus-pub-86801>
- Hillman, Jonathan E. (2020). China and Russia: Economic Unequals, *Center for Strategic and International Studies*. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/200715_ChinaandRussia.pdf
- Horwitz, Josh & Goh, Brenda (2022). Analysis: Chinese brands stay put in Russia for now despite Western exodus, *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/chinese-brands-stay-put-russia-now-despite-western-exodus-2022-03-04/>
- Howse, Robert (2006). Montesquieu on Commerce, Conquest, War and Peace, *Brooklyn journal of international law*, Vol. 31, Issue. 3 , 693-708. <https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1264&context=bjil>
- Hsu, Sara (2022). US-China Battle for Chip Dominance Pushed Further by Russia-Ukraine Conflict, *INSTITUTE FOR CHINA-AMERICA STUDIES*. <https://chinaus-icas.org/research/us-china-battle-for-chip-dominance-pushed-further-by-russia-ukraine-conflict/>
- Jing, Shi (2022). Yuan rising in global payments, *china daily*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202202/18/WS620ee3cca310cdd39bc87626.html>
- Jochheim, Ulrich (2022). China-Russia relations: A quantum leap?, *European Parliamentary Research Service*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729349/EPRS_BRI\(2022\)729349_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729349/EPRS_BRI(2022)729349_EN.pdf)
- Johnson, Ian (2022). Why China Is Struggling to Deal With Russia's War in Ukraine, *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/in-brief/china-russia-war-ukraine-taiwan-putin-xi>
- Kluge, Janis & Herd, Graeme P. (2021). Russia and China Trade and Technology Dependence?, *Strategic Competition Seminar Series*. https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2022-03/GPCSS%233-Summary-FINALv2_0.pdf
- Korolev, Alexander (2016). Systemic Balancing and Regional Hedging: China–Russia Relations. *Chinese Journal of International Politics*, 9(4), 375–397.
- Korolev, Alexander & Portyakov, Vladimir (2019). Reluctant allies: system-unit dynamics and China-Russia relations. *International Relations*, 33(1), 40–66.
- Lee, Yaechan (2018). Economic Interdependence and Peace: a Case Comparison Between the US-China and US-Japan Trade Disputes. *East Asia*, (35), 215-232.
- Magnus, George (2020). *China in One Country: interdependence or globalisation 'with Chinese characteristics'?*, UK: London School of Economics and Political Science.

- Maizland, Lindsay (2022). China and Russia: Exploring Ties Between Two Authoritarian Powers, *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/background/china-russia-relationship-xi-putin-taiwan-ukraine>
- Martina, Michael (2022), China not giving material support for Russia's war in Ukraine -U.S. official, *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/china-not-giving-material-support-russias-war-ukraine-us-official-2022-07-01/>
- Morrison, Wayne M. (2019). China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States, *Congressional Research Service*, 1-38.
- Nagy, Stephen & Beng, Phar Kim (2022). Ukraine-Russia War: A prelude to a post-Western international order?, *Institute for Security and Development Policy*. <https://www.isdp.eu/content/uploads/2022/06/Ukraine-Russia-War-Stephen-Nagy-and-Phar-Kim-Beng.pdf>
- Norrlöf, Carla & et al. (2020). Global Monetary Order and the Liberal Order Debate. *International Studies Perspectives*, (21), 109-153.
- Nye, Joseph S. (2020). Power and Interdependence with China, *The Washington Quarterly*, 43(1), 7-21. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2020.1734303>
- OECD. world (2020). *Semiconductor Devices in China*. <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/semiconductor-devices/reporter/chn?redirect=true&subnationalFlowSelector=flow1&yearExportSelector=exportYear1>
- Oxenstierna, Susanne & Weissmann, Mikael & Carlsson, Märta (2015). China and Russia- a Study on Cooperation, Competition and Distrust, *Ministry of Defence, Swedish Defence Research Agency*. https://www.researchgate.net/publication/281619606_China_and_Russia-A_Study_on_Cooperation_Competition_and_Distrust
- Pak, David & Leon, Yue (2017). Economic Interdependence and International Conflict: Situating China's Economic and Military Rise. *Asian Politics & Policy*, 9(1), 9-30.
- Pang, Iris (2022). Gas and coal imports from Russia key to China's economic recovery, *THINK Economic and Financial Analysis*. <https://think.ing.com/articles/gas-and-coal-imports-from-russia-key-to-china-economic-recovery>
- Radin, Andrew (2021). *China Russia cooperation*. RAND Corporation.
- Raes, Alain (2019). Beyond borders: China opens up to the world, *SWIFT*. <https://www.swift.com/>
- Rappeport, Alan (2022). The U.S. accused Chinese companies of supporting Russia's military, *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/06/29/business/chinese-companies-russia-sanctions.html>
- Renminbi international report (2021). *RMB pushes forward amid disruptions*. http://group1.ccb.com/cn/ccbtoday/news/upload/20211022_1634866375/20211022092955802527.pdf

- Rozman, Gilbert (2022). 20 Ways China Is Losing the Ukraine War, *The Asan Forum*. <https://theasanforum.org/20-ways-china-is-losing-the-ukraine-war/>
- Rumer, Eugene B. (2017). Russia's China Policy: This Bear Hug Is Real, *russia-china relations Assessing Common Ground and Strategic Fault Lines*, 13-26.
- Sapmaz, Ahmet (2022). Military Dimension of Russian Federation-China Relations: Is Military Alliance Possible?. *Future Dynamics In Asia*, Istanbul: Arel University, 25-33. <https://istanbularel.edu.tr/usam/wp-content/uploads/2022/07/Tam-Bildiri-Kitabi-Asia-v.2.pdf>
- Sonnenfeld, Jeffrey & Yale Research Team (2022). Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia-But Some Remain, *Yale School of Management*. <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain>
- Statista.com1, Volume of U.S. imports of trade goods from China from 1985 to 2021. <https://www.statista.com/statistics/187675/volume-of-us-imports-of-trade-goods-from-china-since-1985/>
- Statista.com2, Value of U.S. exports to China from 2011 to 2021. <https://www.statista.com/statistics/277584/value-of-us-exports-to-china-since-2007/>
- Statista.com3, Foreign direct investment (FDI) from China in the United States from 2000 to 2021. <https://www.statista.com/statistics/188935/foreign-direct-investment-from-china-in-the-united-states/>
- Statista.com4, Number of college and university students from China in the United States from academic year 2010/11 to 2020/21. <https://www.statista.com/statistics/372900/number-of-chinese-students-that-study-in-the-us/>
- Statista.com5, Distribution of Chinese exports in 2021, by trade partner. <https://www.statista.com/statistics/270326/main-export-partners-for-china/>
- Sun, Yun (2022). China's Strategic Assessment of Russia: More Complicated than You Think, national security. *For insiders. By insiders*. <https://warontherocks.com/2022/03/chinas-strategic-assessment-of-russia-more-complicated-than-you-think/>
- Sutter, Robert (2018). china-russia relations Strategic Implications and U.S. Policy Options, *nbr special report*, (73), 1-19.
- Tradingeconomics.com, China Exports to Russia. <https://tradingeconomics.com/china/exports-to-russia>
- Trentin, Massimiliano (2019). Different in Economics, Coordinated in Politics. Russia and China in the MENA region in the 21 century, *Interdisciplinary Political Studies*, (5), 373-403.
- Troyan, Irin & et al. (2020). Development of Investment Cooperation Between Russia and China in the Framework of the "Belt and Road" Initiative, *Advances in Economics, Business and Management Research*, (128), 688-696.
- United Nation1 (2022). Russia blocks Security Council action on Ukraine,

- February 26. <https://news.un.org/en/story/2022/02/1112802>
- United Nation2 (2022). UN General Assembly votes to suspend Russia from the Human Rights Council. <https://news.un.org/en/story/2022/04/1115782>
- United Nation3 (2022). Ukraine: Competing drafts on humanitarian assistance debated at General Assembly. <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114552>
- Usc (2022). China's Position on Russia's Invasion of Ukraine. <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>
- Whalen, Jeanne (2022). China cut tech exports to Russia after U.S.-led sanctions hit, *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/05/17/china-russia-tech-exports/>
- Wittner, Lawrence S. (2022). The war in Ukraine underscores the need to strengthen the international security system, *Peace and Change*, 47(3), 265-268.

